

Europese dochterondernemingen in de Verenigde Staten

Op het einde van 1967 veroorzaakte de bekende journalist-politicus Servan-Schreiber in Frankrijk enige opschudding bij het grote publiek door zijn boek over „de Amerikaanse uitdaging”¹⁾. Europa zou voorgoed economisch afhankelijk worden van de Verenigde Staten, tenzij het met bewaamde spoed tegenweer zou bieden.

Het vlammeende betoog van Servan-Schreiber was een typische uiting van Franse Americanofobie. Zijn stellingen werden van verschillende kanten aangevochten. Bij deze critici voegt zich thans de Engelsman Faith met een boek over het binnendringen van Europese ondernemingen in Amerika²⁾.

Volgens de door Faith geraadpleegde officiële Amerikaanse statistiek stegen de rechtstreekse investeringen van Europese ondernemingen in de Verenigde Staten van \$ 4,4 mrd. in 1959 tot \$ 6,3 mrd. in 1966, d.i. met 4,9% per jaar. Vóór 1959 en ná 1966 was dit percentage aanzienlijk hoger. Terwijl het totstandkomen van de EEG een rem legde op de buiten-Europese investeringsbedrijvigheid van de Europese ondernemingen, betekende dit feit juist een krachtige prikkel voor de Amerikaanse ondernemingen om in Europa te investeren. In het genoemde tijdvak stegen de rechtstreekse Amerikaanse investeringen in Europa van \$ 5,3 mrd. tot \$ 16,2 mrd., d.i. met 17,1% per jaar. Dit percentage was hoger dan dat voor de jaren vóór en ná het beschouwde tijdvak. Stelt men de twee percentages tegenover elkaar, dan ontstaat een overtrokken beeld van Amerika's opdringen. Het is duidelijk dat Servan-Schreiber het slachtoffer is geworden van tijdelijke omstandigheden, die hij ten onrechte voor duurzaam aanzag.

Het grootste deel van het boek van Faith bestaat uit een uiterst boeiend relaas van de wederwaardigheden der Europese binnendringers in de Verenigde Staten. Zo behandelt hij allereerst de reuzen (Shell en Unilever), en vervolgens de (overige) veteranen (waaronder de Nederlandse AKU/AKZO en een aantal Zwitserse vestigingen, o.a. van Nestlé en Hoffman-La Roche) en de pioniers (waaronder Philips, Olivetti en Schweppes). De veteranen stammen uit de tijd vóór de

eerste wereldoorlog, de pioniers begonnen ná de tweede wereldoorlog. De ontwikkeling van de laatste jaren wordt gekenmerkt door een sterk vergrote werkzaamheid van betrekkelijk kleine Europese ondernemingen op de Amerikaanse markt, door het op de markt brengen van op zichzelf staande specialiteiten en door overnemingen van verwante Amerikaanse ondernemingen, die de markt kennen.

In het boek van Faith komen herhaaldelijk de verschillen ter sprake, die de schrijver heeft opgemerkt tussen het optreden der Europeanen in de Verenigde Staten en dat van de Amerikanen in het buitenland. Als punten in het voordeel van de eersten noemt hij onder andere de grote zelfstandigheid ten opzichte van de Europese moeders, de bereidheid basisonderzoek op lange termijn ter hand te nemen, de nadruk op specialisatie, het ontzien van de belangen der werknemers bij ontslag en het verlangen iets te leren van de nieuwe omgeving.

De Amerikaanse bedrijven in Europa vertonen op veel punten het tegengestelde beeld. Zij worden geheel op Amerikaanse voet opgezet en staan onder rechtstreekse leiding van de moederonderneming. Zij doen in veel geringere mate een beroep op medewerkers uit het land van vestiging, doen weinig moeite zich aan te passen bij de sociale en economische omstandigheden in het land van vestiging en worden te vaak gekenmerkt door een houding van paternalistische superioriteit.

Dit alles zou volgens Faith op den duur ook in Europa kunnen leiden tot een stemming van afweer, zoals die wordt gevonden in Zuid-Amerika en Afrika. Hij oppert de gedachte, dat onaangename ontwikkelingen, die tenslotte kunnen uitlopen op nationalisaties, mogelijk zouden kunnen worden voorkomen door de Amerikaanse ondernemingen in Europa te binden aan een soort gedragsreglement voor ondernemingen, die onder buitenlands beheer staan.

S. Korteweg

¹⁾ J. J. Servan-Schreiber, *Le défi américain*, Parijs, 1967.

²⁾ N. Faith, *The Infiltrators; The European Business Invasion of America*, Londen, 1971, 238 blz. f. 32,95.

Inhoud

<i>Prof. Drs. S. Korteweg:</i> Europese dochterondernemingen in de Verenigde Staten	905
<i>Drs. W. Siddré:</i> Burgerlijke economie	907
<i>Drs. W. A. Arts:</i> Loon- en prijspolitiek op de tocht; enkele rechtssociologische kanttekeningen bij de effectiviteit van een loon- en prijsmaatregel	908
Notitie Bankenboekje	911
<i>Drs. E. L. Berg:</i> De verantwoordelijkheid van <i>ESB</i> en die van gemeenten, met commentaar van <i>Drs. L. Hoffman</i>	912
Invloeden op de prijzen van de particuliere consumptie	915
<i>Drs. M. Bruyn-Hundt:</i> Boterbriefpremie	916
Au courant Wishful thinking, door <i>A. F. van Zweeden</i>	919
Fisconomie Inflatiecorrectie en tariefstructuur van de loon- en inkomstenbelasting, door <i>Drs. K. van der Heeden</i>	920
Geld- en kapitaalmarkt Discontoverlaging en kasreserve, door <i>J. C. Pranger</i>	921

Onderzoek

is nodig. Het NEI heeft zich daarop sinds 1929 gericht. Naast het pure onderzoekwerk houdt het zich bezig met het uitvoeren van opdrachten van overheden en bedrijfsleven in binnen- en buitenland. Het heeft thans ervaring op vele gebieden, in een spreiding over 50 landen. Er heeft in die periode een specialisatie plaatsgevonden, maar door de samenwerking in teams van economen, econometristen, wiskundigen, sociologen, sociaal-geografen, stedenbouwkundig ingenieurs en civiel-ingenieurs wordt een brede aanpak van de problemen gewaarborgd.

Redactie

Commissie van redactie: H. C. Bos, R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers, P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck, A. de Wit.
Redacteur-secretaris: L. Hoffman.

Adres: Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam-3016; kopij voor de redactie: postbus 4224.

Tel. (010) 14 55 11, toestel 3701.
Bij adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud, getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f72,80 per jaar, studenten f46,80, franco per post voor Nederland, België, Luxemburg, overzeese rijkdelen (zeepost).
Prijs van dit nummer: f2,00.
Abonnementen kunnen ingaan op elke gewenste datum, maar slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: Postrekening no. 8408; bankrekening no. 25 50 56 877 bij Bank Mees & Hope NV te Rotterdam. Voor België: Banque de Commerce, Koninklijk plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Advertenties: N.V. Koninklijke Drukkerijen Roelants - Schiedam, Lange Haven 141, Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Stichting
Het Nederlands Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50, Rotterdam-3016; tel. (010) 14 55 11.

Onderzoekafdelingen:

Balanced International Growth
Bedrijfs-Economisch Onderzoek
Economisch-Sociologisch Onderzoek
Economisch-Technisch Onderzoek
Vestigingspatronen
Macro-Economisch Onderzoek
Projectstudies Ontwikkelingslanden
Regionaal Onderzoek
Statistisch-Mathematisch Onderzoek
Transport-Economisch Onderzoek

Burgerlijke economie

Assar Lindbeck, een leerling van Samuelson, een typisch vertegenwoordiger van de Zweedse sociaal-democratie van Palme, hoogleraar in de economie in Stockholm, schreef een boekje over de *Political Economy of the New Left*¹⁾. In 19 pagina's wordt de kritiek van Nieuw Links (NL) op de traditionele economie besproken. Bijna 60 pagina's zijn vervolgens nodig voor een analyse van de kritiek van NL op de werking van kapitalistische stelsels. Tenslotte geeft deze outsider van de NL-beweging in ruim 9 pagina's een opsomming van de verdiensten van deze beweging.

De kritiek van NL op de traditionele economie, zoals die vaak aan universiteiten wordt onderwezen, komt erop neer dat economen zich zouden bezighouden met verkeerde problemen. Lindbeck noemt en bespreekt in dit verband de volgende vijf „bêtes noires” van NL.

Volgens NL wordt er door economen onvoldoende aandacht besteed aan de (personele) verdeling van het inkomen en van het vermogen en aan de economische macht. Lindbeck accepteert deze kritiek. Hij vindt de behandeling van deze onderwerpen na 1945 zwakker dan die van andere onderwerpen. Hij noemt de huidige aanpak te statisch (dit geldt voor de grensproductiviteitstheoretici als ook voor de alternatieve aanpak van Robinson en Kaldor). Een analyse van dynamische socio-economische processen over langere perioden waarin productiviteiten van economische subjecten veranderen op grond van de investeringen in mensen, is gewenst. Recente bijdragen op dit gebied (Becker, Mincer) komen echter niet uit de NL-hoek. NL verwijt in dit verband Lindbeck dat hij enkele radicale beleidsconclusies van Wicksell, rond 1900 geformuleerd en gebaseerd op de grensproductiviteitstheorie, geheel over het hoofd ziet²⁾.

Teveel aandacht wordt volgens NL besteed aan de (statische) theorieën over de allocatie van „resources” bij gegeven preferenties van het publiek. Ook op dit punt geeft Lindbeck toe. Zijns inziens hebben economen te weinig onderzocht hoe de voorkeuren van het publiek gevormd worden. Bovendien ziet hij niet in hoe hier iets aan gedaan zou moeten worden. Een nieuwe Veblen is zeer welkom, maar zolang die er niet is voorspelt Lindbeck dat de liberale notie van de autonomie van de individuele voorkeuren zal blijven bestaan naast de notie van de gemanipuleerde consument.

De kwaliteit van het bestaan werd, aldus NL, teveel naar de achtergrond verschoven, vergeleken met de ruime aandacht die werd besteed aan de grootte en samenstelling van de productie van goederen en diensten. Lindbeck wijst er op dat, sinds Pigou, door het economenvolk de theorie van de externe effecten niet werd veronachtzaamd, maar z.i. was het teveel een voetnoten-literatuur. Recentelijk komen er meer gegevens vrij over de onrustbarende grootte van de (nadelige) externe effecten, maar NL zal blijven twijfelen of daarmee ook een oplossing van deze problemen wordt gevonden. Eén van de meest vooraanstaande welvaarts-theoretici, de Amerikaan Coase, blijft zich ertegen verzetten om de vervuiler zodanig te belasten dat anderen, die de hinder van de vervuiling ervaren, gecompenseerd kunnen worden.

NL verwijt orthodoxe economen dat zij te geobsedeerd zijn door de marginale veranderingen binnen een

gegeven systeem. Aan kwalitatieve veranderingen van het systeem als geheel komen zij nauwelijks toe. Lindbeck hoopt dat er minder aandacht zal worden besteed aan lokale optima en dat economen zich meer zullen bekommeren om het totale optimum. NL gaat akkoord met deze verschuiving, maar zal eraan blijven twifelen of intellectuele activiteiten wel in staat zijn om een totale verandering onder ogen te zien. Zie Farlane's studie.

Tenslotte bespreekt Lindbeck de klacht van NL dat de traditionele economie de interactie tussen economische en politieke factoren teveel heeft verwaarloosd. Concrete studies over het „militaire-industriële complex” zijn z.i. zeer gewenst: zitten erachter dit complex zodanige krachten dat teveel „resources” worden aangewend voor militaire doeleinden zodat zij die daarbij niet betrokken zijn over minder resources kunnen beschikken?

Veel lezers van *ESB* zullen NL associëren met een politieke beweging; gelukkig heeft nu een zeer competent economeer enkele economische ideeën van NL op een rijtje gezet. Dit boekje verdient — volgens P. Samuelson in het voorwoord — een zeer ruime lezerskring, ook in die kringen waar men gelooft dat Milton Friedmans modernisering van Adam Smith alles bevat wat men kan weten of behoeft te weten van economische politiek. In kringen van NL is men de tegenaanval reeds begonnen: daar spreekt men over Lindbeck als de leider van Nieuw Rechts.

W. Sidré

¹⁾ A. Lindbeck, *The Political Economy of the New Left, An outsider's view*, Harper & Row, 1971.

²⁾ Zie B. McFarlane in *The Review of Radical Political Economics*, vol. 4, no. 2, 1972.

Loon- en prijspolitiek op de tocht

Enkele rechtssociologische kanttekeningen bij de effectiviteit van een loon- en prijsmaatregel

DRS. W. A. ARTS *

De politieke partij DS'70 heeft al sedert het begin van dit jaar, in krachtige bewoordingen, aangedrongen op een, van de zijde der overheid, streng gereguleerde loon- en prijspolitiek. De kabinetscrisis van juli had zelfs, volgens de ministers van deze partij, haar oorzaak in een weigering van de regering een loon- en prijsmaatregel af te kondigen.

Hoewel minister Boersma tijdens het gesprek van de regering met het georganiseerde bedrijfsleven op 4 juli jl. opmerkte dat de regering van plan was vast te houden aan een vrij loon- en prijsbeleid, is een ingrijpen van de overheid in lonen en prijzen, blijkens uitslatingen van VVD-fractievoorzitter Wiegel ten tijde van de kabinetscrisis, dit najaar niet ondenkbaar.

Dit roept de vraag op of er redenen zijn om aan te nemen dat een stringente loon- en prijspolitiek nu wel, in tegenstelling tot enige jaren terug, adequaat zal werken. Bij deze vraag willen we een aantal rechtssociologische kanttekeningen plaatsen.

Loon- en prijsmaatregel in termen van institutionalisering

Onder institutionalisering wordt in de sociologie gewoonlijk de verduurzaming van het gedrag van en de betrekkingen tussen personen en/of groepen verstaan. Deze verduurzaming komt tot stand doordat het gedrag en de betrekkingen volgens bepaalde normen gaan verlopen.

Het afkondigen van een loon- en prijsmaatregel, met als doel inflatiebestrijding, betekent in termen van institutionalisering dat men poogt de betrekkingen tussen en het gedrag van de verschillende partijen op de markten waarop loon- en prijsmaatregelen betrekking hebben, zodanig te reguleren dat de mogelijkheid om de gevolgen van de geldontwaarding af te wentelen op andere groepen zo klein mogelijk wordt gemaakt. Men wil de bestaande norm, die het gedrag tussen de partijen op de verschillende markten reguleert, laten plaats maken voor een, door de overheid opgestelde, norm, die expliciet uitdrukking geeft aan het streven de verstoorde harmonie van het algemeen belang, zoals de overheid dat ziet, te herstellen. Men tracht de gegeven uitkomst van de werking van de marktstructuur en het marktmechanisme te wijzigen in de richting van de verlangde uitkomst door binding van de marktpartijen aan een bepaald gedragspatroon ¹⁾.

Voorwaarden voor institutionalisering

De sociologische literatuur over institutionalisering handelt vooral over de institutionalisering van sociale betrekkingen. Waar wij hier echter voornamelijk in geïnteresseerd zijn, is de institutionalisering van het gedrag op de markten waarop de loon- en prijsmaatregel betrekking heeft en niet de betrekkingen tussen en binnen de verschillende partijen, hoewel die betrekkingen wel van grote invloed zijn op het gedrag van die partijen. Zo is volgens Schuyt de mate waarin groeperingen georganiseerd zijn van grote invloed op de effectiviteit van de wetgeving ²⁾. Schuyt stelt dat de effectiviteit van wetten die een bescherming van een groep beogen het hoogste zal zijn bij de groep met de hoogste organisatiegraad, het hoogste prestige, de meeste communicatie enz. Omgekeerd, stelt hij, is de theorie eveneens bruikbaar. Die wetten die een belasting betekenen voor de groep, of de leden verplichtingen opleggen, zullen de meeste kans van slagen hebben bij die groepen, die een lage organisatiegraad hebben, laag prestige, weinig communicatie enz. En verder:

„Men zou zelfs nog verder kunnen gaan en de hypothese kunnen opstellen dat voor minder machtige groepen de problemen van weerstand tegen of onderwerping aan de wet eerst zullen optreden, nadat de wet al in werking getreden is. Terwijl voor de groepen met meer sociale macht de effectiviteits- en onderwerpingsproblematiek reeds begint lang vóórdat de wet van kracht zal worden”.

Wij zullen een tweetal, elkaar niet uitsluitende en ten dele aanvullende, theorieën gebruiken om aan te geven welke de voorwaarden voor institutionalisering van gedrag zijn. De eerste theorie, van de economist Lambers, handelt over de institutionalisering van markten en het gedrag op die markten ³⁾. De tweede theorie is de interactietheorie van de socioloog Homans. Homans beschouwt institutioneel gedrag als gedrag dat zich naar een norm richt; dit in tegenstelling tot elementair sociaal gedrag dat, grosso modo, door middel van beloning en bestraffing, in de vorm van een ruilrelatie, tot stand komt ⁴⁾.

* De auteur is wetenschappelijk medewerker voor theoretische sociologie aan de Sociale Faculteit van de Nederlandse Economische Hogeschool.

¹⁾ Zie hiervoor: C. H. Schouten, *Economische en juridische momenten en motieven in het ordeningsrecht*, Deventer, 1968, en vooral: H. W. Lambers, Over de institutionele markt, *De Economist*, 1958, no. 11.

²⁾ C. J. M. Schuyt, *Rechtssociologie*, Rotterdam, 1971, blz. 105 e.v.

³⁾ Lambers, o.c.

Volgens Lambers ontstaat het proces van institutionalisering van een markt uit de disharmonie van welvaartsdoeleinden en marktgebeuren. Het is een poging, om een instrument toe te voegen, waardoor de markt wordt bijgestuurd in de richting der vooropgestelde doeleinden. Er zijn echter twee reeksen doeleinden en twee bewegingen naar de institutionele markt op gang. Eén gedragen door de belanghebbende marktpartijen op een bepaalde markt op grond van hun specifieke welvaartsdoeleinden. De ander gedragen door boven de marktpartijen gestelde organen die de institutionalisering van bepaalde markten nastreven.

Deze laatste beweging heeft tot doel een werking van de markten te bereiken, die in overeenstemming is met de visie op het algemeen belang, zoals die bij de met autoriteit beklede organen aanwezig is. Zij hebben twee elementen gemeen: elk van beide tracht de gegeven uitkomst van de werking van marktstructuur en marktmechanisme te wijzigen door binding van de marktpartijen aan een bepaald gedragspatroon. Elk van beide beoogt met behulp van maatregelen een wijziging van het resultaat te bereiken, die via het instrument van de markt moet worden gerealiseerd.

Waar het nu bij Lambers om gaat, is te onderzoeken onder welke voorwaarden krachten, die op de verschillende markten invloed hebben, de institutionalisering bevorderen of belemmeren. De overheid die tracht institutionele wijzigingen door te voeren, zal moeten proberen deze wijzigingen zo nauwkeurig mogelijk aan het reactievermogen van het economische proces aan te passen. Wanneer zal een bereidheid, het marktgedrag te binden, leiden tot een actie om het marktgebeuren hetzij aan te vullen met, hetzij ten dele te vervangen door institutionele elementen?

Een voorwaarde hiervoor is dat na de institutionalisering geen partij slechter af zou moeten zijn en dat één of meer beter af zouden moeten zijn dan vóór de institutionalisering. Indien een concrete situatie zodanig zou zijn, dat ze tot dit resultaat zou leiden, is het nog niet zeker of de binding van het marktgedrag zou worden aanvaard. Dit laatste is immers niet afhankelijk van een achteraf objectief geconstateerde situatie, maar van het subjectieve inzicht van partijen betreffende de te verwachten gevolgen. Daarbij komt dat de deelnemers aan een markt wel dezelfde doeleinden zullen hebben, doch niet eenzelfde marktpositie. Deze onderlinge verschillen in positie kunnen ertoe leiden, dat wel ieder voordelen ziet in een zekere binding van de markt, maar dat de opvattingen over de inhoud van die bindingen uiteenlopen. Dit zal in een markteconomie, zolang die nog weinig bindingen kent, ertoe leiden, dat institutionalisering traag tot stand komt.

Meer dan een verhoogde winstkans, zal een zeer duidelijk zichtbare verlieskans de geesten rijp maken voor het accorderen met de richtlijnen van een boven-individueel orgaan. Maar als het proces inzet, dan sluit het de voorwaarden in voor een versnelde beweging.

Eén aspect van externe institutionalisering (i.c. institutionalisering door de overheid) is, dat gedurende de periode dat een externe institutie in voorbereiding is en vervolgens vorm en inhoud vindt, zij een nieuw element van onzekerheid in de markt kan brengen. Deze institutionele onzekerheid kan tot gevolg hebben, dat men zich daartegen tracht te dekken, o.a. door het nastreven van nieuwe interne bindingen.

Homans stelt dat het bij institutionele vormen van gedrag gaat om een toenemende complexiteit. Deze

toenemende complexiteit schijnt twee belangrijke vormen aan te nemen die met elkaar in betrekking staan. Ten eerste: een bepaalde handeling wordt niet slechts gehandhaafd door haar natuurlijke of primaire beloning, maar ook door kunstmatige beloningen, in het bijzonder door veralgemeende stimuli als geld en sociale goedkeuring. Ten tweede: het ruilproces waardoor een handeling wordt beloond komt eerder via een omweg dan direct tot stand. Wat deze twee processen gemeen hebben, vergeleken met elementair sociaal gedrag, is een toegenomen vertrouwen in expliciet gestelde normen en bevelen.

De oorsprong van institutioneel gedrag is meestal dat het gedrag van een aantal personen op een bepaalde manier, die wij primair zullen noemen, is gestimuleerd en voor een groter aantal mensen door andere stimuli is gehandhaafd, in het bijzonder door algemene stimuli als sociale goedkeuring. Daar het gedrag van deze anderen niet natuurlijk tot stand komt, moet hun worden verteld hoe zich te moeten gedragen; vandaar de verbale omschrijving van gedrag, de norm. Institutioneel gedrag vindt echter niet vanzelf voortgang; vroeg of laat moeten er primaire beloningen worden gegeven.

Institutionalisering vereist enige vorm van kapitaal dat kan worden gebruikt, want de rente wordt niet onmiddellijk, maar na verloop van tijd ontvangen. En het kapitaal moet in toenemende mate de vorm aannemen van veralgemeende stimuli zoals geld en sociale goedkeuring. Onder kapitaal verstaat Homans alles wat het mogelijk maakt handelingen uit te stellen die tot de een of andere onmiddellijke beloning leiden met de bedoeling andere handelingen te ondernemen wier beloningen, hoewel potentieel groter, zowel onzeker als overgedragen zijn. Institutioneel gedrag blijft niet slechts bestaan omdat het in normen ligt verankerd. Het blijft bestaan omdat het lonend is, d.w.z. omdat het uiteindelijk zijn voordelen aan individuen uitbetaald.

We kunnen concluderen dat indien men de marktpartijen wil brengen tot het aanvaarden van het gedrag zoals dat is neergelegd in de door de overheid gestelde norm, dit gedrag óf door een toegenomen vertrouwen in die expliciet gestelde norm en in de verordeningen die eruit voortvloeien tot stand moet komen óf door de overheid moet worden afgedwongen.

Het vertrouwen in de norm wordt voornamelijk bepaald door het geloof in het lonende karakter van de naleving van de norm en in verband hiermee, o.a. vanwege het feit dat de overheid tevens partij is op de verschillende markten, door het vertrouwen in de normstellende instantie. Afdwingen van aanvaarding brengt met zich dat degenen die een bepaalde gedragswijze wordt afgedwongen in wil niet overeenstemmen met de gestelde norm, hetgeen betekent dat er een voortdurende bedreiging van de bestendigheid van het institutionele gedrag aanwezig is. Institutionalisering zal dan grotendeels afhankelijk zijn van de macht die de overheid bezit om het gedrag af te dwingen en te handhaven.

Het juridische kader van een loon- en prijsmaatregel

Bij het weergeven van het juridische kader van een loon- en prijsmaatregel is het nodig een onderscheid

⁴⁾ G. C. Homans, *Social Behavior: Its Elementary Forms*, Harcourt, Brace & World, Inc., 1961.

te maken tussen het beleid ten aanzien van de prijzen enerzijds en de lonen anderzijds.

Het kader waarbinnen het prijsbeleid zich afspeelt, is de Prijzenwet van 24 maart 1961. In deze wet wordt aan de betrokken ministers (voornamelijk die van Economische Zaken) de bevoegdheid toegekend om in de prijzen in te grijpen, indien het prijspeil op de binnenlandse markt voor goederen en diensten daartoe aanleiding geeft. Indien naar het oordeel van de minister het sociaal-economische belang zulks vereist, kan hij bij verordening een verbod uitvaardigen om goederen en/of diensten tegen een hogere prijs aan te bieden dan door hem is aangegeven. Voorts kan hij voorschrijven, dat een administratie wordt gevoerd, waaruit de totstandkoming van de berekende prijzen blijkt; dit kan alleen in combinatie met eerstgenoemde maatregel.

Minder verstrekkend is de bevoegdheid om, indien dit naar de mening van de minister uit hoofde van het algemeen sociaal-economisch belang wenselijk is, de aanbieders van goederen en/of diensten te verplichten de gevraagde prijs, alsmede wijzigingen daarvan, aan de minister van Economische Zaken mede te delen. Daarenboven kan worden bepaald dat prijsverhogingen pas na verloop van een bepaalde termijn (ten hoogste een maand) worden doorgevoerd. De aanbieders van goederen en/of diensten kunnen worden verplicht bepaalde gegevens aan de minister mee te delen.

Deze maatregelen kunnen ten hoogste één jaar gelden en van al deze verordeningen kan op verzoek ontheffing worden verleend. De ontheffingen kunnen van beperkingen en voorschriften worden voorzien. Tegen de beslissing van de minister inzake de ontheffing kan betrokkene in beroep gaan bij het College van Beroep voor het Bedrijfsleven.

Een gedraging in strijd met een door de minister uitgevaardigde prijsmaatregel levert een delict op in de zin van de Wet op de Economische Delicten (in bepaalde gevallen een misdrijf, in de overige gevallen een overtreding). Dat brengt met zich dat de opsporing van ontduikingen van het prijsbeleid voor een belangrijk deel in handen is van de Economische Controledienst.

Het kader waarbinnen het loonbeleid wordt gevoerd is de controversiële Wet op de Loonvorming, die in 1970 de derde titel van het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen 1945 verving. De afnemende greep van de overheid op de loonvorming culmineerde in deze wet.

In de Wet op de Loonvorming wordt het apparaat voor gecentraliseerde controle op de loonvorming geëlimineerd. Aan de regering worden nog slechts enkele bevoegdheden overgelaten. Daarvan zijn de meest controversiële de art. 8 en 10 van de wet: de bevoegdheid van de minister van Sociale Zaken om de bepalingen uit een CAO onverbindend te verklaren en die om een zekere „bevriezing” ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden op te leggen.

De te verwachten effectiviteit van een loon- en prijsmaatregel

Men is er sneller toe geneigd van normen af te wijken die door anderen zijn opgesteld, dan van normen die men zelf heeft helpen opstellen⁵⁾. Daarom ook nam de regering de voorlopige beslissing, de verantwoordelijkheid van de loon- en prijsvorming bij het

georganiseerde bedrijfsleven te leggen en pogingen te ondernemen met dit bedrijfsleven tot een sociaal contract te komen. Zowel vakbeweging als ondernemers hebben zich in hun overleg met de overheid over dit contract, onder een aantal voorwaarden, bereid getoond tot matiging van lonen en prijzen. Vooral de vakbeweging heeft, zoals uit haar zgn. arbeidsvoorwaardennota blijkt, uitgebreide eisen gesteld wat betreft de te voeren regeringspolitiek inzake belastingen, inkomens en investeringen. Dit had een aantal heftige reacties van politici, onder wie minister Boersma, tot gevolg.

Vanuit de door ons weergegeven voorwaarden voor institutionalisering gezien, is het niet verwonderlijk dat de vakbeweging deze eisen stelt. Zij zal namelijk slechts tot loonmatiging bereid zijn, als zij de verwachting gewettigd acht, dat het conformeren aan een op loonmatiging berustende gedragsnorm vroeg of laat lonend zal zijn. De inflatie moet worden beteugeld, of er moeten compensaties voor de prijsstijgingen worden gegeven.

Overeenstemming tussen de drie betrokken partijen bij het tot stand komen van een sociaal contract lijkt niet gemakkelijk te realiseren. Mocht een sociaal contract niet tot stand komen en mocht de regering besluiten tot het afkondigen van een loon- en prijsmaatregel, wat kan men dan verwachten van de effectiviteit van een dergelijke maatregel?

De Wet op de Loonvorming werd eerst door de kamer aangenomen toen de regering de vertrouwenskwestie stelde. Vooral de vakbeweging verzette zich fel tegen de aanneming van art. 8. Om hun protest kracht bij te zetten, namen het NVV en het NKV de beslissing zich terug te trekken uit het centrale loonoverleg.

Op 25 juni 1971 adviseerde de SER in zijn tweede interimadvies art. 8 van de Wet op de Loonvorming te doen vervallen en art. 10 aan „een revisie” te doen onderwerpen. De SER stelde hierbij geporteerd te zijn voor een loonmaatregel die de loonstijging gedurende een bepaalde periode aan een maximumpercentage bindt.

Ook de Prijzenwet, die evenals de Wet op de Loonvorming — zij het in mindere mate — controversieel kan worden genoemd, wordt niet zonder kritiek aanvaard. In een interimadvies inzake het gedetailleerde loon-prijsbeleid als instrument van conjunctuurbeheersing van oktober 1970 komt de SER tot nogal scherpe kritiek van economische en sociaal-psychologische aard.

Het is in een dergelijk klimaat, waarbij betrokkenen zelfs het bestaan van de bevoegdheid der regering tot het doen van bepaalde ingrepen bestrijden, onwaarschijnlijk dat een ingreep in lonen en prijzen spontaan zal worden nageleefd. De overheid zal dus naleving moeten nastreven met behulp van de haar ten dienste staande dwangmiddelen. Het beheersingsmechanisme dat de middelen verschaft om met behulp van dwang aan een loon- en prijsbeleid kracht bij te zetten, hebben we hiervoor al globaal beschreven.

We hebben eerder gezien dat het afdwingen van aanvaarding van een norm met zich brengt, dat degenen aan wie een bepaalde gedragswijze wordt afgedwongen in wil niet overeenstemmen met de gestelde norm, hetgeen betekent dat er een voortdurende

⁵⁾ P. L. Berger en Th. Luckmann, *The Social Construction of Reality*, New York, 1966, blz. 62.

BANKENBOEKJE

Om tegemoet te komen aan de belangstelling, die er in brede kring bestaat voor de ontwikkeling van het bankbedrijf, heeft de Nederlandse Bankiersvereniging sinds 1949 jaarlijks een overzicht gepubliceerd van de balansen van enkele tientallen handelsbanken.

Omdat er behoefte bleek te bestaan aan een uitgebreider overzicht van de gegevens van alle financiële instellingen heeft het Nederlands Instituut voor het Bank- en Effectenbedrijf (NIBE), na overleg met de Nederlandse Bankiersvereniging, het „Bankenboekje 1971” doen verschijnen, waarin gegevens zijn vermeld over de in het register der kredietinstellingen ingeschreven algemene banken, over de centrale instellingen van de coöperatief georganiseerde banken, over de bij de Nederlandse Spaarbankbond aangesloten spaarbanken en over een aantal financiële instellingen en organisaties die niet onder de voornoemde categorieën vallen¹⁾. Het boekje bevat bovendien een uitvoerig register.

L.H.

¹⁾ „Bankenboekje 1971”, NIBE, Herengracht 136, Amsterdam, tel. (020) 23 02 81, 191 blz., f. 3.

bedreiging van de bestendigheid van het institutionele gedrag aanwezig is. De verschillende partijen zullen trachten de door loon- en prijsmaatregelen uitgestelde onmiddellijke beloningen alsnog te verkrijgen, daar zij geen vertrouwen hebben in het lonende karakter van deze maatregelen. Het zal onder meer van het opsporings- en vervolgingsbeleid van de overheid afhangen in hoeverre het de marktpartijen mogelijk wordt gemaakt van de norm af te wijken. Daarnaast geldt volgens Mok waarschijnlijk nog altijd wat Mulder al bijna een kwart eeuw geleden vaststelde, namelijk dat specifieke sociaal-economische voorschriften onvoldoende aan het rechtsbewustzijn appeleren, welke verwachting wordt bevestigd door de ervaringen van de Economische Controledienst⁹⁾.

Om een tweetal redenen is het niet waarschijnlijk dat de betrokken opsporingsdiensten alle overtreders achterhalen. In de eerste plaats zijn de diensten qua omvang relatief beperkt; toen men in 1969 bij de invoering van de BTW op grote schaal overtreding van de toendertijd geldende prijsmaatregel verwachtte, is de Economische Controledienst dan ook tijdelijk versterkt met ambtenaren van andere vergelijkbare diensten. In de tweede plaats zullen de betrokken diensten hun opsporingstaak op basis van een bepaalde beleidslijn verrichten. Niet alle delicten worden opgespoord en van sommige zal men de opsporing in het geheel niet opportuun achten. De gegevens die men omtrent de werkwijze van deze diensten in kamerstukken en dergelijke aantreft, zeggen daarom niet alles; nimmer wordt daarbij expliciet vermeld van welke richtlijnen deze diensten zijn uitgegaan.

Wat het vervolgingsbeleid betreft, kan men stellen, dat met sociaal-economische wetgeving zelden een naleving voor de volle 100% wordt beoogd. Vaak acht men een hoge nalevingsscore zelfs schadelijk voor de economie. Zo was het vervolgingsbeleid met betrekking tot het verschijnsel van de zwarte lonen, dat zich voor-

deed ten tijde van de geleide loonpolitiek, zodanig, dat de overheid een middenkoers trachtte te houden tussen een buitensporig aantal stilzwijgend toegelaten overtredingen en een buitensporig aantal bestraffingen. De overheid wenste de werkgevers niet in hun algemeenheid tegen haar in het harnas te jagen⁷⁾.

Voor zover het gaat om een bevestiging van lonen en prijzen is de effectiviteit van een loon- en prijsmaatregel, mede gezien het bovenstaande, redelijk te noemen. Belangrijker voor de effectiviteit is echter een bijeffect dat optreedt ten gevolge van deze maatregelen en dat schadelijk is voor het doel dat deze maatregelen beogen.

Voor de belangrijkste marktpartijen, uitgezonderd de consumenten, die gekenmerkt worden door hoge organisatiegraad en/of hoog prestige: werkgevers, werknemers, middenstand en vrije beroepen, zal de effectiviteitsproblematiek gaan spelen al lang voordat een maatregel wordt genomen. De institutionele onzekerheid die ontstaat vóór het afkondigen van een loon- en prijsmaatregel en na het opheffen ervan, zal als gevolg hebben dat men zich tegen de gevolgen van loon- en prijsmaatregelen tracht te dekken. Mok heeft in zijn inaugurele rede beschreven hoe dit verschijnsel plaatsvindt met betrekking tot de prijzen⁸⁾. Hij laat zien hoe op een verwachte maatregel wordt geanticipeerd of, nadat de maatregel is uitgewerkt, de schade wordt ingehaald. Tevens laat hij zien dat van terugdraaiing van de prijsstijgingen van de eerste maanden van 1969, die hoger waren dan de stijging van de externe kosten rechtvaardigde, op grond van de Prijzenbeschikking Goederen en Diensten 1969, geen sprake was.

Ook bij de lonen zien we een dergelijk verschijnsel optreden. De geïndexeerde CAO's zijn ten dele een voorbeeld van anticipatie op een eventuele loonmaatregel. De bouwbonden die geen mogelijkheid hebben gehad te anticiperen op de loonmaatregel van 1970, doordat de bouw-CAO de laatste grote ongeïndexeerde CAO was, trachtten na het opheffen van de loonmaatregel de gederfde onmiddellijke beloning alsnog binnen te halen. Wat hen ook inderdaad lukte. De Jong laat in een analyse van de bouwstaking van 1971 zien dat dit tot gevolg had dat het uitgangsniveau voor de volgende jaren hoger is komen te liggen⁹⁾.

Conclusie

Indien de regering in het najaar, met voorbijgaan aan het georganiseerde bedrijfsleven, een loon- en prijsmaatregel afkondigt, hoeft zij weinig te verwachten van de effectiviteit van een dergelijke maatregel. Het in wil niet overeenstemmen van de sterkste marktpartijen met deze maatregel zal hen ertoe brengen te trachten vroeg of laat de uitgestelde onmiddellijke beloning toch binnen te halen. Dat betekent dat de regering het gevaar loopt, na een dergelijk anticipatie-inhalingsproces, te blijven zitten met een hoger loon- en prijsniveau dan zonder een dergelijke maatregel het geval zou zijn.

W. A. Arts

⁹⁾ M. R. Mok, *Op Prijs Gesteld*, Zwolle, 1971.

⁷⁾ J. P. Windmuller, *Arbeidsverhoudingen in Nederland*, Utrecht/Antwerpen, 1970, blz. 295.

⁸⁾ Mok, o.c.

⁹⁾ J. de Jong, *De bouwstaking van 1971*, manuscript; versijnt binnenkort als brochure van het Economisch Instituut voor de Bouwnijverheid.

De verantwoordelijkheid van *ESB* en die van gemeenten

DRS. E. L. BERG*

Waarin wordt gereleveerd dat de redacteur-secretaris van dit blad op 19 juli jl. ten onrechte de stelling lanceerde, dat veel gemeenten zich nauwelijks bewust zijn van hun financiële verantwoordelijkheid; waarin zal worden aangetoond dat geen relevante feiten ter adstructie van deze onvriendelijke stelling werden aangedragen en dat ook een geheel andere conclusie kon worden getrokken; waarin tenslotte wordt uiteengezet dat het voorgestelde middel om het vermeende kwalijke gemeentelijk gedrag te corrigeren óf overbodig, dan wel fnuikend is.

Onbewezen stelling

De redacteur-secretaris van dit gezaghebbende blad heeft op 19 juli jl. zijn hart gelucht over het financiële gedrag van de Nederlandse gemeenten; de kernzinnen van zijn korte beschouwing, getiteld „Financiële verantwoordelijkheid”, luiden:

„Ik heb de indruk dat veel gemeenten zich nauwelijks bewust zijn van hun financiële verantwoordelijkheid, Zo langzamerhand wordt het in Nederland gebruikelijk de gemeenschap te laten opdraaien voor de financiële wensen van individuen en groepen individuen”.

Dit mag niet onweersproken blijven. Omdat uitspraken over het gemeentelijk financieel beheer in *ESB* betrekkelijk schaars zijn en derhalve opvallen. Omdat *ESB* terecht gezag heeft en de lezer geneigd zal zijn aan zulke uitspraken meer gewicht toe te kennen dan wanneer zij in een of ander willekeurig weekblad gedaan waren. Het is niet mijn bedoeling te beweren dat financieel niet verantwoorde beslissingen bij gemeenten nooit voorkomen. Maar deze erkenning van de feilbaarheid van de mens leidt niet tot ingrijpende beleidsconclusies. Anders dan bij de stelling „veel gemeenten zijn zich nauwelijks van hun financiële verantwoordelijkheid bewust”. Dat is een algemene uitspraak over gemeentelijk beleid. Zou die uitspraak juist zijn, dan is er sprake van een groot financieel en bestuurlijk probleem.

Nu is deze bewering op geen enkele manier aannemelijk gemaakt, zodat zij dient te worden bijgezet op het kerkhof van de loze stellingen. Het „bewijsmateriaal” bestaat namelijk uit een tweetal constatering: 30% van de Nederlandse gemeenten heeft een tekort op de primitieve begroting; bij 64% van de gemeenten liggen de tarieven van de gemeentelijke belastingen beneden het peil dat wordt aangehouden voor het toekennen van aanvullende bijdragen.

Enkele feiten

Het grote aantal gemeenten met een tekort op de primitieve begroting is geen bewijs voor de gewraakte stelling. In de eerste plaats wordt een zeer belangrijk deel van het totale tekort in 1972 (f. 341 mln.) veroorzaakt door „te lage rijksuitkeringen voor het onderwijs (f. 168 mln.)”, hetgeen terecht in het *ESB*-artikel wordt geconstateerd. Dergelijke correcties zijn mogelijk voor andere sectoren, men denke aan de tekorten op het lokale openbare vervoer. Vervolgens wordt vergeten dat het resterende tekort in relatie tot de totale gemeentelijke uitgaven, die uit de gemeentefondsuitkering bestreden worden, minimaal is (ca. 2%); dat de Nederlandse gemeenten „de gemeenschap laat opdraaien voor hun financiële wensen”, zoals tenminste is gesuggereerd, is derhalve onhoudbaar. Juist omdat de omvang van de tekorten van vele gemeenten op het totaal van de uitgaven beperkt is, zijn vele deskundigen van mening dat een andere verdeling van de beschikbare middelen uit het Gemeentefonds een belangrijke bijdrage kan leveren tot de oplossing van dit probleem.

Tenslotte: uit de gegeven feiten kan ook de conclusie worden getrokken, dat het financiële verantwoordelijkheidsbesef van de gemeentebesturen, alsmede de praktische onmogelijkheid om belangrijk meer uit te geven dan aan inkomsten voorhanden is, ertoe leidt dat het voorzieningenniveau in vele gemeenten bij een aanvaardbaar peil achterblijft, omdat de rijksoverheid onvoldoende middelen ter beschikking stelt. Daarmee worden evenwel geen groepsbelangen tekort gedaan, maar gemeenten (d.w.z. lokale gemeenschappen).

Belastingbeleid

Er is geen reden voor een gemeente zonder tekort de belastingtarieven aan te houden die gelden voor een aanvullende-bijdrage-gemeente (een gemeente derhalve die, boven de normale uitkering, met langdurige tekorten op grond van structureel verstorende factoren in haar uitgavenpatroon een aanvulling ontvangt). Maar ook indien een gemeente een incidenteel tekort heeft, dat uit gevormde reserves kan worden gedekt, is heffing van dergelijke tarieven niet noodzakelijk. Dat er nog vele tekort-gemeenten zijn die niet op dat niveau zijn gekomen, is derhalve geen teken van onverant-

* De auteur is directeur van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

woord financieel gedrag. Voor zover we mogen vrezen dat die tekorten wél duurzaam zullen blijken, is het snel optrekken van de gemeentelijke belastingtarieven in dit opzicht noodzakelijk. Zoals ook in het *ESB*-artikel wordt geconstateerd is dat ten opzichte van vorig jaar ook in aanzienlijke mate gebeurd.

Rest mij erop te wijzen dat ook het bedrag dat nog geheven zou kunnen worden indien alle gemeenten, dus ook die met een sluitende begroting, hun belastingtarieven zouden baseren op de aanvullende bijdragenormen, niet meer dan 4% van de totale eigen gemeentelijke heffingen uitmaakt. Gemeenten die zo'n aanvullende bijdrage ontvangen, dienen aan deze normen te voldoen. Hiermee blijft dan uitdrukkelijk buiten beschouwing de boeiende vraag, of ontoereikende rijksuitkeringen moeten leiden tot hogere gemeentelijke heffingen.

Financiën en bestuur

Ik hoop te hebben aangetoond dat niet kan worden gesproken van onverantwoord financieel gedrag van vele gemeenten, dat een groot deel van de problematiek geconcentreerd is bij onvoldoende „doeluitkeringen”, dat de gemeenten een grote inspanning leverden om de gemeentelijke belastingen en heffingen tot een hoog niveau op te voeren en dat er, kwantitatief, geen sprake is van lastenafschuiving op de centrale overheid.

Niettemin meent de schrijver van het door mij be-treunde artikel dat:

„de centrale overheid erop zal moeten toezien dat de gemeenten zich meer bewust worden van hun financiële verantwoordelijkheid, waardoor inflatoire financiering en lastenafschuiving op de centrale overheid worden voorkomen. De bij veel kleine gemeenten voorkomende mening dat van hogerhand wel zal worden ingegrepen, indien een project financieel onverantwoord is, dient te verdwijnen en de controleerbaarheid van vooral de grote gemeenten dient te worden vergroot”.

Hij is kennelijk van mening dat de huidige mate van rijksinvloed op het lokale bestuur nog onvoldoende is. Naar mijn mening is dit niet meer een louter financieel-economische stelling. Daar waar zich eens het verschijnsel van een financieel niet verantwoorde beslissing voordoet, is een nog verdergaande controle van de rijksoverheid zeker niet het antwoord. Uitgaande van de stelling dat verantwoordelijke bestuurders ook fouten maken, dient dit verschijnsel te worden aanvaard als één van de kosten van het gedecentraliseerde bestuur. Het beperken van financieel onverantwoorde beslissingen kan niet bestaan uit het wegnemen van verantwoordelijkheid. Ook de nog geringe zelfstandigheid van de zeer vele gemeentebesturen die zich financieel „keurig” gedragen — en grote concessies moeten doen aan hun inzichten in wat zij hun burgers eigenlijk zouden willen bieden — zou verminderen. Men moet dan vrezen dat het vinden van bekwame en verantwoordelijke gemeentebestuurders moeilijker wordt en het te bestrijden verschijnsel groter.

E. L. Berg

Commentaar van Drs. L. Hoffman

De heer Berg heeft zich gestoord aan mijn beschouwing in *ESB* van 19 juli jl. over de financiële verantwoordelijkheid van gemeenten en wel vooral aan de daarin voorkomende stelling, dat ik de indruk heb dat veel gemeenten zich nauwelijks bewust zijn van hun financiële verantwoordelijkheid. Verder is hij het niet eens met mijn bewering dat het zo langzamerhand gebruikelijk wordt de gemeenschap te laten opdraaien voor de financiële wensen van individuen en groepen individuen.

De bovenstaande stelling handelt slechts over *het zich bewust zijn van het hebben van financiële verantwoordelijkheid*. De heer Berg wekt ten onrechte de indruk, o.a. onder het kopje „Financiën en bestuur”, als zou ik hebben geschreven over *een onverantwoord financieel gedrag*.

Persoonlijke indruk

Omdat het onmogelijk is in een beschouwing van ca. 500 woorden een doorwrochte kwantitatieve analyse te geven, heb ik in *ESB* van 19 juli jl. de enquête van de Raad voor de Gemeentefinanciën over de toestand van de gemeentelijke primitieve begrotingen in 1972 aangegrepen om mijn persoonlijke indruk over de gemeentelijke financiële verantwoordelijkheid weer te geven.

Om een duidelijk kwantitatief inzicht in die verant-

woordelijkheid te verkrijgen, moet per gemeente een onderscheid worden gemaakt tussen de gewone en de kapitaaldienst, moet per gemeente worden nagegaan in hoeverre de misschien tijdelijke tekorten kunnen worden gedekt uit de eventueel aanwezige reserves of uit niet in de primitieve begroting vermeld zijnde belastingmaatregelen en, last but not least, moet worden nagegaan of de gemeenten iets aan doelmatigheidsonderzoek doen. De enquête van de Raad voor de Gemeentefinanciën is daarvoor te globaal. De heer Berg zal begrijpen dat een dergelijke analyse niet gemakkelijk is uit te voeren. Zelf waagt hij er zich trouwens ook niet aan; wat dat betreft is zijn reactie even oppervlakkig als mijn beschouwing.

Het zou terecht zijn, de verantwoordelijkheid van de redacteur-secretaris van *ESB* in het geding te brengen, als mijn onbewezen stelling onjuist zou zijn. Zonder mij te voegen bij de mensen die steeds tegen de hoge overheidsuitgaven aanschoppen, durf ik nogmaals te beweren dat mijn stelling juist is. Ik zou dit kunnen toelichten door middel van de berichten die geregeld in de pers verschijnen over financiële overschrijdingen van gemeentelijke projecten. Deze overschrijdingen zeggen echter nog niet alles. Ook bij projecten waar geen overschrijdingen optreden, kan sprake zijn van ondoelmatigheid en onvoldoende afweging van prioriteiten. Daarom geeft het tekort op de primitieve begrotingen, dat exclusief de drie grote gemeenten kwantitatief niet groot is, niet meer dan een globaal inzicht in de financiële

verantwoordelijkheid. Hoewel ik dit in mijn beschouwing niet expliciet heb genoemd, is het toch tussen de regels door te lezen.

Bestaande literatuur

De heer Berg vindt dat er geen sprake is van een groot financieel en bestuurlijk probleem, zodat mijn stelling zijns inziens onjuist is. De afgelopen jaren verschenen er echter voortdurend publikaties waaruit men kan afleiden dat er wel degelijk een financieel probleem bestaat, al blijft uiteraard discussie mogelijk over de vraag of die problematiek klein of groot is. Deze publikaties variëren van analyses over uitsluitend de uitgaven tot analyses over de organisatie van de financiële verhouding tussen de gemeenten en het rijk. Laat ik enkele voorbeelden noemen.

In *Openbare Uitgaven* van december 1969 schreef Drs. Van der Dussen dat gezien de orde van grootte der stijging van de gemeentelijke uitgaven een onderzoek hiernaar nuttig is¹⁾. Hij kwam tot deze conclusie na een kritische beschouwing over de zijns inziens explosieve stijging van de gemeentelijke uitgaven. In zijn beschouwing besprak hij de groei van de uitgaven vanaf 1960 voor sociale zorg, cultuur, recreatie en salarissen. Zonder overigens de woorden financiële verantwoordelijkheid te bezigen, vroeg hij zich af of de gemeenten voldoende mechaniseren en automatiseren en of hiervoor wel voldoende animo bestaat.

Een jaar eerder schreven Dr. W. Drees Jr. en Drs. F. Th. Gubbi dat door de subjectieve of aanvullende uitkeringen (waarover straks meer) het gevaar bestaat dat sommige gemeenten een wat royaal beleid voeren, denkende „wie dan leeft, die dan een aanvullende uitkering aanvraagt”²⁾.

Over de belangrijke uitgavenpost cultuur en recreatie vraagt Van der Dussen zich af waarom de door de overheid te maken kosten niet voor een groter deel verhaald worden op diegenen die ervan profiteren³⁾. Deze mogelijke toepassing van het profijtbeginsel werd reeds eerder aan de orde gesteld door oud-staatssecretaris Van Stuijvenberg, die schrijft dat er door de gemeenten heel wat produktie beneden de kostprijs plaatsvindt zonder dat de wens tot stimulering van het betreffende overheidsprodukt bestaat⁴⁾.

Een interessante getuigenis van de gemeentelijke financiële problematiek is ook het artikel van Drs. R. Koppenberg in *De Gemeente*⁵⁾. Koppenberg verstaat onder een verantwoord financieel beleid, een beleid dat erop is gericht een sluitende begroting te presenteren. Hij constateert echter dat bij de oplossing van het kernprobleem: op welke wijze kunnen zoveel mogelijk behoeften met de beperkte beschikbare middelen worden bevredigd, vaak een efficiënte organisatie ontbreekt. Als voorbeeld hiervan noemt hij dat „te vaak arbeidskrachten worden ingezet voor het uitwerken van vage plannen, waarvan de realisering gegeven de reeds bestaande prioriteiten de eerstkomende jaren niet is te bewerkstelligen”. Meer specifieke voorbeelden zijn bijv. de beschouwing van Van de Kar over subsidies en betaald voetbal⁶⁾, de brochure *Leiden voorgoed in Last*⁷⁾ en mijn eigen beschouwing over de kosten-batenanalyse van de Rijnmond over de Rijnpoorthaven⁷⁾. Als laatste bewijs van de bestaande financiële gemeentelijke problematiek wil ik noemen de uitgave *Tien jaar Raad voor de Gemeentefinanciën 1961-1971*, waarin vele aanbevelingen staan.

Hoewel de heer Berg als financieel deskundige ongetwijfeld meer (en betere) voorbeelden kan noemen, hoop ik toch te hebben aangetoond dat er wel degelijk een financieel probleem bestaat.

Lobbyen

Mijn opmerking over het laten opdraaien van de gemeenschap voor financiële wensen is misschien te cru gesteld, maar niet onjuist. Deze opmerking is trouwens niet alleen van toepassing op gemeentebesturen. Wij zijn hiermee aangeland bij het lobbyen van gemeentebesturen bij GS en diverse ministeries voor aanvullende bijdragen en subsidies. Ik kan mij niet voorstellen dat de heer Berg hiervan niet op de hoogte is.

Hiervóór vermeldde ik reeds wat Drees en Gubbi hierover schreven⁸⁾. Opmerkingen hierover treffen we o.a. ook aan in publikaties van Goedhart⁹⁾, Koopmans¹⁰⁾ (in het bijzonder t.a.v. de centrale financiering) en Stevers¹¹⁾. Goedhart schrijft dat „zonder eigen belastinggebied de lokale overheden er slechts belang bij hebben, zo veel mogelijk hun ‚noodlijndheid’ te demonstrenen en zo veel mogelijk aandrang uit te oefenen op de centrale overheid tot vergroting van de toevoer van middelen, afkomstig uit de landelijke belastingen”. Stevers zegt het harder: „Ondersteuningsuitkeringen hebben het grote bezwaar dat veelal degenen die het ‚hardste schreeuwen’ en over de beste relaties beschikken bij de centrale overheid, het meeste toebedeeld krijgen”.

Het gevaar dreigt dat men „lobbyen” als „hobbyen” gaat zien en dat men zonder meer aanneemt dat de centrale overheid te weinig geld aan de gemeenten beschikbaar stelt. Het stuk van de heer Berg is hier een voorbeeld van. De heer Berg is immers van mening dat de normen voor de rijksuitkeringen te laag zijn. Hij schrijft namelijk tweemaal zonder enige toelichting dat de staat onvoldoende middelen ter beschikking stelt. Zo lang overigens de berekeningswijze van de normen voor de aanvullende bijdragen niet bekend is, is het uiteraard wel mogelijk dat deze niet deugen.

Door het lobbyen dreigen de gemeentelijke budgetten ongemotiveerd te gaan groeien. In de eerste plaats omdat wegens de tekorten op de begrotingen de vraag naar

1) Drs. J. W. van der Dussen, Enige ontwikkelingen in de uitgaven van de gemeenten, *Openbare Uitgaven*, december 1969, blz. 63-68.

2) Dr. W. Drees Jr. en Drs. F. Th. Gubbi, *Overheidsuitgaven in theorie en praktijk*, Groningen, 1968, blz. 317.

3) Van der Dussen, o.c., blz. 66.

4) Drs. A. van Stuijvenberg, Enige economische kanttekeningen naar aanleiding van het nieuwe gemeentelijke belastinggebied, *Gemeentefinanciën*, april 1968.

5) Drs. R. Koppenberg, Financieel meerjarenplan, de eerste aanzet tot functionele meerjarenplanning, *De Gemeente*, blz. 171-174.

6) Drs. H. M. van de Kar, Subsidies en betaald voetbal, *ESB*, 2 augustus 1972, blz. 732-733.

7a) Zie ook: Drs. J. D. Hilferink, Leiden in last, *ESB*, 13 september 1972, blz. 876.

7) Toegift, *ESB*, 9 februari 1972, blz. 125.

8) Zie voetnoot 2.

9) Prof. Dr. C. Goedhart, *Hoofdpijnen van de leer der openbare financiën*, Leiden, 1967, blz. 311.

10) Dr. L. Koopmans, *Overheidsfinanciën*, Haarlem, 1971, blz. 68.

11) Prof. Dr. Th. Stevers, De financiële verhouding tussen het rijk en de gemeenten, in de bundel *Opstellen over openbare financiën I*, Amsterdam/Brussel, 1966, blz. 146.

aanvullende bijdragen stijgt en in de tweede plaats omdat hierdoor de mening-post vat dat de overige rijksuitkeringen aan de gemeenten moeten stijgen.

Mogelijke oplossingen

Aan het slot van mijn beschouwing in *ESB* schreef ik dat de overheid erop zal moeten toezien dat de gemeenten zich meer bewust worden van hun financiële verantwoordelijkheid. Ik bedoelde hiermee te zeggen dat het rijk de gemeenten in onvoldoende mate een eigen verantwoordelijkheid oplegt. De constatering van de heer Berg dat ik kennelijk van mening ben dat de huidige mate van rijksinvloed op het lokale bestuur onvoldoende is en dat ik voor meer centralisatie zou zijn, is onjuist. Het probleem van de (de)centralisatie heb ik niet aangeroerd.

In centralisatie zie ik niet direct de oplossing. Werkelijke oplossingen zie ik meer in het politieke en in het financiële vlak. Allereerst dienen de volksvertegenwoordigers in de gemeenten te beseffen dat zij veelal partij-

genoten in het parlement hebben en omgekeerd. Ik vind het onjuist dat gemeentelijke volksvertegenwoordigers en landelijke volksvertegenwoordigers uit één politieke partij elkaar op het gebied van de gemeentefinanciën bestrijden.

Publikaties over gemeentefinanciën geven allerlei financiële oplossingen¹²⁾. Men verwacht veel van lange-termijnplanning, van verbetering van de statistische informatie en van het profijtbeginsel. Zelf wil ik hieraan toevoegen dat eens zou moeten worden nagegaan of het zinvol is elke gemeente voor te schrijven de eigen (lagere) tarieven op te trekken tot algemeen geldende normen, ook al is er een sluitende begroting. Bij een gemeente met een sluitende begroting moeten dan de andere inkomsten worden verlaagd. Bij dit herverdelingsmechanisme moeten de normen uiteraard niet willekeurig worden vastgesteld. Ook de aanwezigheid van een verantwoordelijkheidsbesef bij de centrale overheid voor de gemeentelijke taken is hierbij een vereiste.

Conclusie

Ik blijf bij mijn stelling dat ik de indruk heb dat veel gemeenten zich niet van hun financiële verantwoordelijkheid bewust zijn. Dagelijkse persberichten over overschrijdingen van projecten en de door mij genoemde literatuur ondersteunen mijn indruk; hoewel al deze literatuur geen kritiek op het door de gemeenten gevoerde financiële beleid bevat, toont ze wel aan dat er een financieel en bestuurlijk probleem bestaat. Of dit probleem groot is, is een kwestie van nuance. De heer Berg toont het tegendeel van mijn stelling niet aan.

Mijn opmerking over het laten opdraaien van de gemeenschap voor individuele wensen sloeg niet alleen op gemeenten. Hoewel het woord opdraaien juist is gebruikt, had ik mij beter meer parlementair kunnen uitdrukken.

Ik blijf van mening dat het rijk de gemeenten in onvoldoende mate verantwoordelijkheid oplegt, maar ik beseft dat ook het rijk een grote verantwoordelijkheid draagt. Ik noem het rijk nadrukkelijk omdat het systeem van de financiële verhouding tussen rijk en gemeenten m.i. onjuist is. Dit systeem van vrijwel volstreekte afhankelijkheid van de gemeenten van het rijk wat betreft de inkomstzijde van de begroting veroorzaakt het geringe verantwoordelijkheidsbesef. Als oplossing zie ik een doelmatiger beheer en een herverdelingsmechanisme, terwijl de politieke partijen op het terrein der gemeentefinanciën niet met twee monden moeten spreken.

Ik zou het betreuren indien men uit het vorenstaande zou afleiden dat ik gemeenten een onverantwoordelijk gedrag verwijt. Ik beseft dat ook in andere organisaties, zowel in particuliere als in collectieve, (onbewust) slordig met geld kan worden omgesprongen. Indien dit gebeurt, heeft ieder lid van die organisatie de morele plicht, op de gemaakte fouten te wijzen, niet om kritiek uit te oefenen, maar om volgende fouten te voorkomen.

L.H.

¹²⁾ Bijv. *Tien jaar Raad voor de Gemeentefinanciën 1961-1971*, Den Haag, 1971, i.h.b. blz. 36, 37 (gemeentelijke administratie), blz. 47 (profijtbeginsel op de openbare weg), blz. 48-50 (nieuwe terreinen van onderzoek), blz. 110-111 (inventarisatie van onderwerpen); Drs. R. Koppenberg in *De Gemeente* (zie voetnoot 5); Prof. Dr. Th. Stevers in *Opstellen over openbare financiën I* (zie voetnoot 11).

Invloeden op de prijzen van de particuliere consumptie

(mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %)

a. Volgens de endogene raming

	1972	1973
Wijziging indirecte belastingen (waaronder wijziging BTW)	0,2 (0,1)	1,0 (1,2)
Kennedy-ronde (verlaging invoerrechten)	-0,1	—
Totaal effect als gevolg van belastingmaatregelen	0,1	1,0
EG-maatregelen	0,3	0,3
Huurverhoging	0,5	0,5
Extra tariefsverhogingen overheidsbedrijven	0,4	0,4
Oogstinvloeden	—	p.m.
Invoerprijspeil (bij doorberekening volgens model)	0,3	0,4
Sub-totaal	1,6	2,6
Arbeidskosten (bij doorberekening volgens model)	2,5	2,2
Overige factoren (winsten, rente, afschrijvingen e.d.)	2,9	2,2
Totaal	7	7

b. Bij loon- en prijsmatiging

Totaal autonome maatregelen	2,2
Structureel effect van de invoerprijsstijging (0,3 x 2,5%)	0,8
Structureel effect van de stijging der arbeidskosten a) (0,4 x (9,0 — 4,5)%)	1,8
Afschrijvingskosten (0,07 x 3%)	0,2
Winst e.d. (0,13 x 0%)	0,0
Totale prijsstijging in 1973	5

a) Incl. de beloning voor de arbeid van zelfstandigen.

Bron: *Macro Economische Verkenning 1973*.

Boterbriefpremie

DRS. M. BRUYN-HUNDT

In de Considerans bij het ontwerp van wet tot wijziging van de structuur van het tarief van de inkomstenbelasting worden een aantal vraagstukken opgesomd, waarvoor dit wetsontwerp geheel of gedeeltelijk een oplossing zou brengen, o.a.:

- verhoging van de belastingvrije voet tot een gedeelte van het inkomen „dat redelijkerwijs nodig is voor het financieren van in het licht van de heersende maatschappelijke opvattingen noodzakelijke levensbehoeften”;
- het wegnemen van fiscale barrières die het de gehuwde vrouw moeilijk maken buitenshuis te gaan werken;
- het verlichten van de fiscale druk voor weduwen, weduwnaars, gescheiden vrouwen en mannen die een gezin hebben en buitenshuis werken.

De ontwerpers zijn er naar mijn mening maar gedeeltelijk in geslaagd deze vraagstukken op te lossen, omdat het maatschappijbeeld dat aan dit ontwerp ten grondslag ligt verouderd is. De belangrijkste grondslag van de wet op de IB is dat ieder lid van de gemeenschap belasting betaalt naar draagkracht. Die draagkracht wordt bepaald door de omvang van het inkomen, gezinsomvang en -samenstelling, ziekte, woon-situatie enz. Natuurlijk kan de wetgever bij het bepalen van iemands draagkracht nooit met alle persoonlijke omstandigheden rekening houden. Ik meen echter dat de draagkracht van enkele groepen in dit wetsontwerp principiëel onjuist wordt benaderd, met name de draagkracht van de gehuwden en van de onvolledige gezinnen. Om dit duidelijk te maken zijn de draagkrachtvermeerderende en de draagkrachtverminderende factoren van de verschillende groepen belastingplichtigen in de tabel schematisch weergegeven.

Als uitgangspunt, als vergelijkingsmaatstaf, is de groep van de jonge ongehuwden gekozen. Het ontbreken van relevant budgetonderzoek maakt een cijfermatige benadering moeilijk en arbitrair. Zoveel mogelijk is aansluiting gezocht bij wél bekende cijfers of cijfers die door niemand zijn aangevochten.

Ongehuwden die zelfstandig wonen hebben hogere kosten (huisvesting, voeding) dan ongehuwden die bij hun ouders thuis wonen. Daardoor vermindert hun draagkracht. De wetgever schat deze draagkrachtvermindering op f. 1.250. Bijzonder onbillijk is, dat slechts ongehuwden van 35 jaar en ouder voor deze aftrek in aanmerking komen. Deze leeftijdsgrens zal wel om budgettaire redenen zo gesteld zijn, maar is daarom niet minder onbillijk.

Gehuwden worden door de wetgever als een fiscale

eenheid gezien, behalve wat betreft het arbeidsinkomen van de vrouw. Hoe verandert de draagkracht van twee gehuwden vergeleken met twee ongehuwden die bij hun ouders wonen? Gehuwden voeren samen een huishouding, genieten dus vergeleken met de zelfstandig wonende ongehuwde de financiële voordelen van het samenwonen. Wil de belastingheffer geen oordeel uitspreken over de moraliteit van het wel of niet gehuwd samenleven, dan zullen twee gehuwden die samenwonen tenminste dezelfde aftrek moeten krijgen als twee ongehuwden die samenwonen. Een aftrek van $2 \times f. 3.625 = f. 7.250$ lijkt dus logisch.

Gehuwden zonder kinderen

Wanneer twee gehuwden zonder kinderen fiscaal op dezelfde wijze behandeld worden als twee ongehuwden, dan is niet in te zien waarom de belastingwetgever ervan uitgaat dat de helft van het paar gehuwden haar arbeidskracht geheel aan de huishouding zou kwijttraken, terwijl bij de samenwonende ongehuwden de huishouding door beiden in de vrije tijd wordt gevoerd. De wetgever gaat er namelijk van uit dat de vrouw de huishouding verzorgt en man en vrouw derhalve samen moeten leven van het inkomen van de man. De draagkracht van de man vermindert daardoor met f. 2.625 aldus het wetsontwerp, want als ongehuwde jonger dan 35 jaar had de man een aftrek van f. 3.625 en als gehuwde een aftrek van f. 6.250. Het verschil tussen f. 6.250 en f. 3.625 = f. 2.625. Dit lijkt mij een verouderde visie. Met de tegenwoordige hulpmiddelen en behuizing is een vrouw zonder kinderen slechts een klein gedeelte van de dag kwijt aan het voeren van haar huishouding, net als een ongehuwde.

In discussies over de fiscale positie van de gehuwde vrouw is uitvoerig geanalyseerd en beredeneerd welke draagkrachtvermeerderende en draagkrachtverminderende invloeden het huwelijk heeft¹⁾. Het huwelijk *vermeerdert* de draagkracht omdat:

a. Een gezamenlijke huishouding besparing op sommige uitgaven met zich meebrengt (huisvesting). Becijfering van deze besparing heb ik niet gevonden.

b. De huishoudelijke arbeid van de vrouw werkt

¹⁾ Advies van de Commissie Hofstra 1969. *Nota inzake de fiscale positie van de gehuwde vrouw* van de staatssecretaris van Financiën 1970. *Vrouw en fiscus*, Wetenschappelijk- en Scholingsinstituut van het NVV, 1969.

	Noodzakelijke levensbehoeften voor 1 persoon	Vergeleken met de thuiswonende ongehuwde zijn de draagkracht-		Voorstel schrijfter maximale aftrek voor belastingplichtige(n)	Voorstel maximale aftrek volgens wetsontwerp
		verminderende factoren	vermeerderende factoren		
Ongehuwde die thuis woont	f. 3.625			f. 3.625	f. 3.625
Ongehuwde die zelfstandig woont		kosten van het zelfstandig wonen f. 1.250		f. 4.875	f. 4.875
Gehuwde zonder kinderen; vrouw werkt niet buitenshuis		levensbehoeften 1 persoon f. 3.625	„earning capacity” vrouw f. 10.000	aftrek wordt bijtelling van f 2.750 (evt. aftrek van f. 3.625)	f. 6.250
Gehuwde zonder kinderen; vrouw werkt buitenshuis		f. 3.625	inkomen vrouw	f. 7.250	f. 7.500
Gehuwde met 2 kinderen; vrouw werkt niet buitenshuis		levensbehoeften 2 kinderen f. 2.000 idem vrouw f. 3.625	„earning capacity” vrouw gaat op in eigen gezin	f. 9.250	f. 8.250
Gehuwde met 2 kinderen; vrouw werkt wel buitenshuis		f. 3.625 f. 2.000 f. 10.000 (vervanging vrouw)	inkomen vrouw	f. 19.250	f. 9.500
Ongehuwde met 2 kinderen; werkt niet buitenshuis		f. 2.000 f. 1.250 (zelfstandig wonen)	„earning capacity” gaat op in eigen gezin	f. 6.875	f. 6.875
Ongehuwde met 2 kinderen; werkt buitenshuis		f. 2.000 f. 1.250 f. 10.000 (vervanging vrouw)	„earning capacity” komt tot uitdrukking in inkomen	f. 16.875	f. 8.875

kostenbesparend. Deze kostenbesparing heeft men getracht in geld te waarden. De Commissie Hofstra kwam tot de verbazingwekkende som van f. 1.000 per jaar, het rapport *Vrouw en fiscus* kwam tot een bedrag van f. 2.000. Staatssecretaris Grapperhaus merkt over deze bedragen op „dat men wellicht moet constateren, dat deze bedragen ver beneden de werkelijke waarde van de huishoudelijke arbeid van de vrouw liggen”. Huisvrouwen van alle landen verenigt u en protesteert tegen dit weinig geëmancipeerde cijfergezwam! Hoe kan men het werk van een huisvrouw zonder kinderen gelijkstellen aan het werk van een huisvrouw met 6 kinderen? Wie zou een gezinsverzorgster in een gezin met 4 kinderen durven belonen met f. 1.000 of f. 2.000 per jaar of misschien iets meer? De hier aan het woord zijnde mannen schatten hun vrouwen blijkbaar niet hoog, terwijl het NVV wel duidelijk laat merken alleen voor de rechten van werknemers op te komen!

c. Bevrediging van immateriële behoeften (gezelligheid) kost minder voor gehuwden dan ongehuwden. Deze kostenbesparing wordt wel in twijfel getrokken en wordt nergens becijferd.

Het huwelijk *vermindert* de draagkracht omdat één persoon meer van het inkomen moet leven. Ook hierover heb ik geen becijfering gevonden. De draagkrachtvermeerderende en draagkrachtverminderende factoren leiden in het nieuwe ontwerp van wet per saldo tot een draagkrachtvermindering van f. 2.625.

Deze „boterbriefpremie” van f. 2.625 lijkt mij t.o.v. andere groepen belastingplichtigen (ongehuwden, onvolledige gezinnen) zeer onrechtvaardig, en niet langer passend bij de huidige maatschappelijke opvattingen. Waarom gaat de wetgever er vanuit dat de vrouw zonder kinderen haar „earning capacity” verliest aan

het huishouden? Zijn twee gehuwden niet even goed als twee ongehuwden in staat hun huishouding in hun vrije tijd te voeren? Waarom zouden alle belastingbetalers te zamen de gehuwde vrouw zonder kinderen moeten mee helpen onderhouden? Hetzelfde geldt voor de sociale premies, die in deze kolommen al eens werden genoemd „solidariteitspremies”²⁾.

Houden we rekening met de „earning capacity” van de gehuwde vrouw zonder kinderen, dan vermeerderd hierdoor de draagkracht van de gehuwden. Komt deze „earning capacity” tot uitdrukking in een inkomen, dan wordt dit inkomen belast. Wil men de gehuwde vrouw vergeleken met de ongehuwde niet benadelen, dan ligt een zelfstandige heffing van de IB voor de hand. Waarom zou deze dan beperkt moeten blijven tot het arbeidsinkomen? Dit is een ongelijke behandeling van gehuwden en ongehuwden en kan het huwelijk onaantrekkelijk maken. De aftrek zou moeten zijn $2 \times f. 3.625 = f. 7.250$.

Als de vrouw niet buitenshuis werkt, hoe moet haar „earning capacity” dan gewaardeerd worden? Redelijk lijkt dit op het niveau van het minimumloon te stellen. Door het huwelijk treedt dan een draagkrachtvermeerdering op van f. 10.000, zodat er niet langer van een aftrek, maar van een *bijstelling* (f. 10.000 — f. 7.250 = f. 2.750) sprake is.

Als men deze omzwaai t.o.v. het huidige regime te groot vindt, zou men het echtpaar dezelfde aftrek kunnen geven als één ongehuwde. De belastingwetgever honoreert dan tenminste niet langer de luxe dat de vrouw geen gebruik maakt van haar „earning capacity”

²⁾ Mej. Drs. G. A. Koen in *ESB* van 12 juni 1972 blz. 665.

en zich uitsluitend wijdt aan de verzorging van haar lilliputhuishouden.

Gehuwden met kinderen

Hoe ligt de situatie wanneer er kinderen komen? Kán een moeder buitenshuis werken? Wanneer wij geen „sleutelkinderen” wensen en de jeugdcriminaliteit willen tegengaan, is het in de huidige maatschappij zeer moeilijk voor een moeder om buitenshuis te werken omdat:

1. er onvoldoende crèches zijn;
2. het bevoegde gezag bij basis- en voortgezet onderwijs ervan uitgaat, dat de moeder altijd thuis is om haar kinderen te verzorgen. Opvang op school tussen de middag, na vieren, in vrije uren, bij ziekte van docent of het kind zelf is er niet. Het kind wordt naar huis gestuurd. De moeder heeft dus een grote beschikbaarheidsnuttigheid, die te zamen met haar opvoedingstaak en de inmiddels toegenomen huishoudelijke beslommingen haar „earning capacity” gaan opslokken. Onderzoekingen hebben uitgewezen dat een huisvrouw met kinderen een werkweek heeft van ca. 60 uur³⁾;
3. het onder punt twee genoemde bezwaar vervalt gedeeltelijk indien voldoende parttime jobs zouden worden aangeboden, waarbij rekening wordt gehouden met de schooltijden. Gedeeltelijk, omdat een moeder met kinderen op verschillende schooltypen haar kinderen op verschillende tijdstippen van de dag thuis krijgt om verzorgd te worden. De kleuter komt om 11.30 uur uit school, het kind op de basisschool krijgt om 12.15 uur vrij, de lunchpauze bij het voortgezet onderwijs begint om 13.00 uur. Ook vakanties vallen niet gelijk.

Het lijkt mij daarom redelijk als draagkrachtvermindende factoren voor een echtpaar met twee kinderen onder de 16 jaar te rekenen: levensbehoeften ouders f. 7.250 plus de levensbehoeften van twee kinderen $2 \times f. 1.000 = f. 2.000$, dus een aftrek van f. 9.250. De „earning capacity” van de vrouw wordt opgeslokt door het gezin.

Indien de vrouw wél een volledige betrekking buitenshuis heeft, moet haar taak in het gezin worden waargenomen. Gegeven de beschikbaarheidsnuttigheid die de maatschappij aan de moeder toekent, is een enkel uurtje huishoudelijke hulp niet voldoende. Wanneer de moeder ziek is, komt er een gezinsverzorgster die ca. f. 10.000 per jaar kost. Wat is redelijker dan de buitenshuis werkende moeder toe te staan zich

thuis te laten vervangen? Deze kosten vormen naar mijn smaak „noodzakelijke levensbehoeften” voor een gezin met een buitenshuis werkende moeder, dus een draagkrachtvermindering van f. 10.000.

Als men deze ommezwaai t.o.v. het huidige regime te groot vindt en bovendien rekening houdt met de praktische bezwaren om de tijd die buitenshuis wordt gewerkt te meten, lijkt mij een redelijke regeling: de buitenshuis werkende moeder krijgt een aftrek van $\frac{3}{4}$ van haar arbeidsinkomen met een minimum van f. 3.000 en een maximum van f. 10.000.

Onvolledige gezinnen

Hetzelfde geldt voor de buitenshuis werkende gescheiden man of vrouw, weduwe of weduwnaar met kinderen jonger dan 16 jaar. Het is toch al te dwaas, dat de kosten van een gezinsverzorgster tijdens de ziekte van de huisvrouw wél aftrekbaar zijn, maar na haar overlijden niet langer. Om de onvolledige gezinnen tegemoet te komen, mogen zij maximaal f. 2.000 extra aftrekken als er kinderen beneden 16 jaar in hun gezin voorkomen en de overgebleven partner buitenshuis werkt. Vooral voor weduwnaars is deze regeling zeer onrechtvaardig: een weduwnaarspensioen bestaat niet (zelfs al heeft de overleden echtgenote een normale pensioenpremie betaald), de weduwnaar krijgt een ongehuwdenaftrek met als pleister op de wonde een extra aftrek van f. 2.000 voor de gezinsverzorgster, die hem, als hij haar krijgt, minstens f. 10.000 kost. Ook en zelfs zeker hier, lijkt mij een maximale aftrek van f. 10.000 om de kosten van de huishoudelijke hulp op te vangen redelijk en gewenst om de lichamelijke en geestelijke gezondheid van de kinderen te bewaken.

Conclusie:

- Onder de „noodzakelijke levensbehoeften” zou de wetgever ook moeten opnemen de reële kosten van de vervanging van de buitenshuis werkende of overleden moeder;
- de boterbriefpremie, de aftrek die de gehuwde man zonder kinderen voor zijn vrouw krijgt, moet verdwijnen.

M. Bruyn-Hundt

³⁾ *De Tijdsbesteding van de huisvrouw*, Landbouwhogeschool afd. Landbouwhuishoudkunde, 1955. Onderzoek van het NIPO in 1964.

**Indien u niet álles op economisch gebied kunt lezen,
dan kunt u ESB onmogelijk missen.**

Wishful thinking

A. F. VAN ZWEEDEN

Wishful thinking schijnt de voornaamste inspiratiebron te zijn van de *Miljoenennota 1973*. Wie, als minister Nelissen, de gehele uitgavenstijging van de overheid berekent op basis van een veronderstelde matiging van de loonstijging tot 9% — een van de twee varianten in het model van het Centraal Planbureau — geeft zich over aan de illusie dat de som wel zal kloppen als werkgevers en werknemers maar ja zeggen tegen een verdeling van de ruimte, waarbij de groei van het nationale inkomen voor 85-90% toevalt aan de overheid.

De reactie van de vakcentrales was wel te verwachten. Zij wensen geen contractanten te zijn in een „deal” waarbij de lastenverzwaring voornamelijk voor rekening komt van de werknemers, terwijl de lokkertjes, die de transactie aantrekkelijk moeten maken, voor de vakbeweging te gering in omvang en te weinig in aantal zijn als zij ze met hun eigen voorkeurprogramma vergelijken.

De vakcentrales hebben in hun commentaar tot tweemaal toe het woord „onaanvaardbaar” laten vallen. Hun grootste weerzin tegen een afspraak waarbij de werknemers moeten afzien van reële inkomensverbetering, wordt opgewekt door het in de *Macro economische verkenning* geregistreerde feit, dat het overige inkomen dit jaar tweemaal zo snel stijgt — met een vijf miljard gulden — als vorig jaar en dat bij een loonkostenstijging die ongeveer even hoog is als in 1971. Die voor het Centraal Planbureau onverwachte stijging van de winstinkomens moet worden verklaard uit de ongedacht sterke stijging van de arbeidsproductiviteit, waardoor de kosten per eenheid produkt zijn gedaald, en door de prijsstijging. Voor de vakbeweging ligt de conclusie voor de hand, dat de ongeremde prijsstijgingen de winstinkomens ten goede zijn gekomen.

Het Centraal Planbureau gaat van de hypothese uit, dat de ondernemers hun prijzen volgend jaar niet zullen verhogen om hun winstmarges te verbeteren. Ook het ondernemersinkomen moet worden onderworpen aan de nullijn. Het is voor de vakbeweging een uitgemaakte zaak, dat dit gedrag niet bij contract kan worden geregeld. De werkgevers zijn thans bezig met een systeem van vrijwillige prijscontrole in bedrijfstakken, waarvoor minister Langman in zijn memorie van toelichting enkele nuttige wenken geeft. In hoeverre dat systeem straks met voldoende overtuigingskracht kan worden gepresenteerd moet worden afgewacht.

Overigens is een afspraak waarbij eenmaal wordt beslist over de verdeling van de groei tussen de collectieve en de particuliere sector volstrekt onvermijdelijk als men wil dat er een eind komt aan de concurrentie tussen de aanspraken van beide sectoren op het nationale produkt. In die strijd is de overheid duidelijk de verliezende partij geworden. De na-ijlende ambtenarensalarissen en de juist voor de overheidsbestedingen extra hard aankomende prijsstijgingen hebben de reële groei van de collectieve voorzieningen aangetast. Daarom is het volstrekt redelijk dat de overheid eindelijk de knoop doorhakt en een beslissing neemt waarbij voor één keer de gehele reële groei van het nationale inkomen aan de collectieve sector toevalt.

De ruimte die de overheid voor de uitbreiding en intensivering van haar taken voor zich kan opeisen, is als gevolg van de sterk ten gunste van de lonen gewijzigde inkomensverdeling toch al beperkt. Het kabinet heeft de norm voor de uitgavenstijging moeten bijstellen, het heeft daarvoor een percentage van 5 gekozen in plaats van het sinds 1968 gehanteerde percentage van 6.

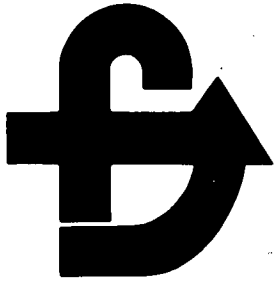
Voor zover de uitgaven toch de

door dit nieuwe percentage bepaalde structurele begrotingsruimte te boven gaat, zijn belastingverhogingen nodig. In het nogal ingewikkelde samenstel van belastingmaatregelen, waarin de introductie van een gloednieuwe tariefstructuur voor de inkomstenbelasting verpakt zit, komen belastingverlichtingen voor die gecompenseerd moeten worden door drukverzwaringen. Per saldo echter gaan die lastenverzwaringen uit boven de dekkingsbehoefte vanwege overschrijding van de budgettaire ruimte. Dit saldo moet dan dienen om de bestedingen te beperken via afremming van de reële inkomensverbetering. Daar het sluiten van een sociaal contract zo uitdrukkelijk voorop wordt gesteld, kan hier de vraag rijzen of het uit tactisch oogpunt verstandig is, de vakbeweging tegen de haren in te strijken met verhogingen van de omzetbelasting die via de daaruit voortvloeiende prijsstijgingen, de toch al door de loonmatiging onder druk gezette bestedingsmogelijkheden van de werknemers nog sterker beperken.

Het sociaal contract had dit kabinet misschien wel wat minder dekkingsmiddelen uit belastingverhogingen waard mogen zijn. De in de economie zo duidelijk aanwezige geldruimte biedt de overheid mogelijkheden om haar financieringsbehoeften op de kapitaalmarkt te dekken zonder de inflatie nieuw voedsel te verschaffen.

Tenslotte kan men de begroting-1973 van een kabinet dat nog maar twee maanden te leven heeft en daarom geen echte plannen kon ontvouwen voor het komende jaar, ook zien als een soort theoretisch model waaraan het nieuwe kabinet zich kan spiegelen. Wie de overheidsfinanciën wil saneren, de verhoudingen tussen middelen en bestedingen eindelijk wat beter in evenwicht wil brengen en althans een perspectief wil bieden op doorbreking van de inflatiespiraal,

Inflatiecorrectie en tariefstructuur van de loon- en inkomstenbelasting

DRS. K. VAN DER HEEDEN

Voor het jaar 1972 is het tarief van de loon- en inkomstenbelasting voor de eerste keer op „automatische wijze” bijgesteld, „ten einde te voorkomen dat de druk van deze belastingen zonder een daarop gerichte maatregel verandert ten gevolge van louter nominale wijziging in de inkomens”¹⁾. Het corrigeren van het tarief voor de mate van inflatie heeft tot gevolg dat de belastingdruk in procenten van het inkomen, ondanks een inflatoire inkomstenstoename en de progressiewerking van het tarief bij een toenemend inkomen, gelijk blijft. Van het toegevoegde inkomen zal dan verhoudingsgewijs niet meer mogen worden geheven dan van het uitgangsinkomen. Is de inflatoire inkomstenstoename 10% dan zal, om dit te bewerkstelligen, zowel het uitgangsinkomen als de daarbij behorende belasting met 1,10 vermenigvuldigd moeten worden.

Het gemiddelde tarief 1972 is een curve-tarief; met iedere gulden waarmee het inkomen toeneemt stijgt in beginsel ook de belastingdruk. Het marginale tarief 1972 is tot aan het maximum, 70,5% bij een gehuwdeninkomen van ruim f. 185.000, continu progressief. Dit marginale tarief is geen curve-tarief. Het tarief is opgebouwd uit een aantal rechte lijnen

zal ongeveer een begroting moeten opstellen als het kabinet-Biesheuvel heeft gedaan.

Veel interessanter dan deze *Miljoenennota*, met zijn onvermijdelijk gebrek aan beleidsperspectieven, is de *Macro economische verkenning*. Hierin vindt het toekomstige kabinet aan de hand van twee varianten een leidraad die het niet kan loslaten zonder in een doolhof van nieuwe problemen terecht te komen.

A. F. van Zweeden

die naar boven toe een steeds kleinere hoek met de inkomensas maken, weergevende de geringere progressie naarmate het inkomen groter is. De bovenste rechte, de 70,5-lijn, loopt evenwijdig aan de inkomensas. Het marginale tarief is dan proportioneel geworden.

Uit de formule van het absolute tarief 1972 zijn de formules van de verschillende rechte lijnen van het

Deze rubriek wordt verzorgd door het Fiscaal-Economisch Instituut der Nederlandse Economische Hogeschool

marginale tarief af te leiden²⁾. De eerstgenoemde formule luidt (gehuwden zonder kinderen):

$$b \cdot 10^{-10} g^2 + c \cdot 10^{-8} \cdot g + d \cdot 10^{-3} = \text{belasting.}$$

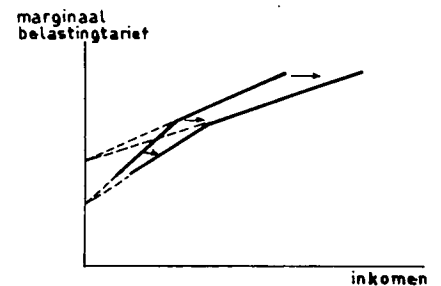
De basisformule voor de marginale rechten is dan:

$$2 \cdot b \cdot 10^{-10} g + c \cdot 10^{-8} = \text{marginale belasting.}$$

In de formules zijn b, c en d coëfficiënten, g is het belastbare inkomen. Per inkomensschijf waarvoor het marginale tarief een rechte lijn is zijn de coëfficiënten constant.

De inflatiecorrectie kan langs twee wegen worden ingebracht in de formules. Het meest simpel is de benadering via de formule voor het absolute tarief. Indien het belastbare inkomen toeneemt met bijv. 10% moet ook de belasting met 10% worden verhoogd. De belastingdruk blijft dan ongewijzigd. In de formule kan dat worden verwezenlijkt door de coëfficiënten b en d respectievelijk te delen door en te vermenigvuldigen met 1,10. De correctie kan ook worden aangevat in de basisformule van het marginale tarief. De belastingdruk verandert niet indien de marginale rechten alle met

het correctiepercentage naar rechts, indien grafiekmatig wordt gedacht, worden verschoven. Dit impliceert dat de rechten, voor zover zij nog een hoek maken met de inkomensas, in hun snijpunt met de belastingas naar rechts draaien.

De coëfficiënt b in de basisformule, de tangens van de hoek die de rechte lijnen met de inkomensas maken, wordt dan door het correctiepercentage gedeeld. Op deze wijze kunnen de nieuwe marginale tarieflijnen stuk voor stuk worden bepaald. De absolute curve is dan volledig bepaald. Het blijkt dan dat de coëfficiënt d, het snijpunt van de absolute curve met het negatieve gedeelte van de belastingas, met een factor van 1,10 is toegenomen.

Het voor 1973 geldende tarief zal, naar de verwachting op het moment dat dit artikel werd geschreven, een schijventarief zijn. In zulk een tarief is het gemiddelde tarief, gelijk het tarief 1972, een curve-tarief. Het marginale tarief is niet continu progressief. Over brede inkomensstroken

¹⁾ Considerans wet houdende voorzieningen met betrekking tot een jaarlijkse bijstelling van het tarief van de inkomstenbelasting en de loonbelasting, wet van 23 april 1971, Stb. 259.

²⁾ Memorie van toelichting van de laatste niet-automatische inflatiecorrectie, zitting 1969-1970-10308.

is het marginale tarief bij een schijventarief proportioneel, er is binnen de inkomensschijven geen progressie. De benaming schijventarief is dan ook duidelijk verbonden met het marginale tarief. Het schijventarief is niet in een formule gegeven. Door de eenvoudige vorm is een tabelpresentatie voldoende; deze heeft uitsluitend betrekking op de marginale percentages.

De inflatiecorrectie grijpt bij het schijventarief aan bij de marginale percentages. Ook hier worden de marginale tarieflijnen met de correctiefactor naar rechts verschoven. M.a.w. de belastingvrije voeten (belastingvrije sommen) en de daarboven gaande belaste inkomensschijven worden uitgereikt. Aan de voet van de belaste schijven wordt een inkomensstrook teruggebracht naar de voorgaande schijf, aan de top wordt een grotere strook van de opvolgende schijf toegevoegd. Bij een inflatie-

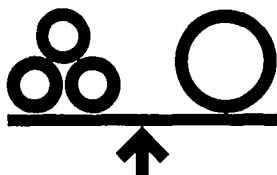
correctie van 10% betekent dit dat het aanvangsinkomen en het eindinkomen van de schijf op een niveau worden gebracht dat 1,10 keer zo groot is als in de uitgangssituatie.

De inflatiecorrectie, waarvan het principe eenvoudig te begrijpen is, vindt in het schijventarief ook een doorzichtige toepassing. In het bestaande tarief was de toepassing min of meer een „Kneuterdijkse” zaak, als vele andere aspecten met een kwantitatief karakter de belastingheffing betreffen. Ik meen dat de grotere doorzichtigheid die het schijventarief in de tariefstructuur biedt reeds een voldoende motivering is voor de invoering ervan. De toepassing van de inflatiecorrectie is slechts één voorbeeld van deze grotere doorzichtigheid.

Een enkele opmerking wil ik nog maken over de inflatiecorrectie zelf. Indien het tarief van de inkomstenbelasting ook in de toekomst uitslui-

tend gecorrigeerd zou worden voor de mate van inflatie, zou het resultaat zijn een onder invloed van de stijgende welvaart steeds toenemende druk van inkomstenbelasting. Gegeven het voorgestelde marginale toptarief van 71% zou het uiteindelijke gevolg zijn een gemiddelde druk van de inkomstenbelasting die dit toptarief nabijkomt. Het lijkt haast vanzelfsprekend dat een dergelijke gang van zaken niet mogelijk is. Een oplossing zou zijn de inflatiecorrectie in omvang uit te breiden in de richting van een welvaartscorrectie. In het door DS '70 vorig jaar voorgestelde schijventarief werd iets dergelijks voorgesteld voor de correctie van de belastingvrije voet, die in de uitgangssituatie gelijk was aan het minimumloon. Er zou veel voor te zeggen zijn dit idee ten grondslag te leggen aan de optrekking van de belastingvrije voet.

K. van der Heeden

Geld- en kapitaalmarkt

Discontoverlaging en kasreserve

J. C. PRANGER *

De turbulente ontwikkelingen op de geldmarkt hebben een (voorlopige) ontknoping bereikt. De Nederlandse Bank (afgekort: DNB) gaat de excessieve ruimte bestrijden door middel van een kasreserveregeling. Gelijktijdig kondigde DNB een verdere discontoverlaging aan. Ingaande 8 september zijn alle tarieven van DNB met een vol procent verlaagd. Het wisseldisconto bedraagt nu 3% en het promessedisconto 3½%. Men moet tot 1959 teruggaan om dergelijke lage officiële tarieven terug te vinden. Voor de kasreserveregeling moet men tot 1963 teruggaan, toen dit monetaire instrument voor het laatst werd toegepast. Twee vragen die rijzen zijn: wat was nu de oorzaak van de overtollige ruimte op de geldmarkt en wat zullen de vermoedelijke gevolgen zijn van de maatregelen van DNB?

Het ontstaan van het overschot

In het begin van 1972 was nog geen sprake van een overschot. Belastingbetalingen hielden het tegoed van de banken bij DNB laag. Op een aantal weekstaten in januari en februari werd zelfs een beperkt beroep op de faciliteiten van DNB geregistreerd. Al met al een normaal beeld van matige krapte op de geldmarkt.

In dit beeld kwam verandering op 9 maart. Een plotseling aanbod van dollars noopte DNB tot aankopen over te gaan, omdat de koers van de dollar beneden het onderste interventiepunt dreigde te zakken. Ruim f. 1.300 mln. bedroeg deze liquiditeitsimport, die voor de banken tot uitdrukking kwam in een toegenomen tegoed bij DNB en een toegenomen verplichting aan cliënten in

rekening-courant. Op de balans van DNB nam het bezit aan deviezen toe tegenover de toename van de schuld aan de banken in rekening-courant. De bankcliënt had hiermee een dollartegoed bij een buitenlandse bank omgezet in een guldenste-goed bij een binnenlandse bank. De geldmarkt — verruimd door deze liquiditeitsimport — kon de toename van de bankbiljettencirculatie in mei gemakkelijk financieren.

Het beeld op de geldmarkt werd in mei en juni bepaald door het betalingsverkeer tussen het rijk en de banken. In juli werd DNB echter opnieuw gedwongen tot grote deviezenaankopen. Deze nieuwe spe-

* De auteur is medewerker bij het Economisch Bureau van de AMRO-bank te Amsterdam.

culatiegolf veroorzaakte een excessieve ruimte op de geldmarkt. Het (renteloze) tegoed van de banken bij DNB bedroeg per 24 juli ruim f. 2¼ mrd. Het beweegt zich thans rond de f. 1½ mrd. Een overschot van een dergelijke omvang heeft uiteraard gevolgen voor de tarieven die niet tot de banken onderling beperkt kunnen blijven. (Het daggeld noteerde ¼% laten). De tarieven voor 3-maands kasgeldleningen aan gemeenten daalden tot beneden 1%. De tarieven voor termijndeposito's bij banken daalden eveneens tot ongekende laagte. Het gevolg hiervan is een sterke toename van de tegoeden in rekening-courant bij de banken, aangezien het overbrengen van overtollige gelden naar een termijndeposito nu weinig zinvol meer is. Deze omzetting van secundaire liquiditeiten in primaire liquiditeiten is dus geen uiting van een vergrote liquiditeitsvoorkeur. Bij een aantrekken van de rente op termijndeposito's mag een hernieuwde groei van de termijndeposito's worden verwacht.

Maatregelen van DNB

Aanvankelijk droegen de maatregelen van DNB inzake de liquiditeitsimport het karakter van verbodsbepalingen. Na de speculatiegolf van maart werd de vergunning, welke niet-ingezetenen in staat stelde in Nederland guldensdeposito's te plaatsen, ingetrokken. Aflopende termijndeposito's mochten als gevolg daar-

van niet worden verlengd. Tevens werd ingezetenen een renteverbod op in guldens luidende direct opvraagbare tegoeden van niet-ingezetenen opgelegd. Op deze wijze werd te zamen met reeds eerder genomen maatregelen aan niet-ingezetenen de mogelijkheid om tegoeden rentegevend uit te zetten ontnomen. Bij een plotselinge liquiditeitsimport is niet de rente, doch veeleer de vrees voor devaluatie het motief voor een vlucht uit een valuta. Onder de houders van vluchtkapitalen zullen bovendien ook ingezetenen zijn, die door deze maatregelen onberoerd bleven. Na de liquiditeitsgolf van juli verbood DNB dan ook verdere liquiditeitsimport via verschuiving van de betalingstermijnen in de handel met het buitenland. Deze zogenaamde „leads” en „lags” in het buitenlands betalingsverkeer werden aan vergunningen gebonden. Uit het perscommuniqué citeren we:

- „1. Het is ingezetenen niet meer toegestaan om, anders dan krachtens een deviezenvergunning van de Bank, terzake van goederenimport kredieten te ontvangen, waarvan de duur uitgaat boven hetgeen in de desbetreffende bedrijfstak gebruikelijk is.
2. Het is ingezetenen niet meer toegestaan om, anders dan krachtens een deviezenvergunning van de Bank, terzake van goederenimport vooruitbetalingen te ontvangen, behalve voor zover het gaat om aanbatalingen welke in de

desbetreffende bedrijfstak gebruikelijk zijn; gebruikelijke vooruitbetalingen, welke gezamenlijke omvang meer dan f. 250.000,— bedraagt, dienen aan de Bank te worden gemeld.

3. De Bank zal in beginsel geen vergunningen meer afgeven voor de opnemings door ingezetenen van financiële kredieten in het buitenland, ook niet indien het langlopende kredieten binnen concernverband betreft”.

Na deze maatregelen — waarvan de effectiviteit nog moet worden afgewacht — is nog slechts via de aandelenmarkt en de lopende rekening van de betalingsbalans (met uitzondering van de „leads” en „lags”) liquiditeitsimport mogelijk. Genoemde maatregelen hebben alle tot strekking de liquiditeitsimport tegen te gaan. De recente herinvoering van de kasreserve bedoelt daarentegen de gevolgen van de liquiditeitstoevloed weg te nemen.

De kasreserve

Door middel van de kasreserve wordt een deel (circa f. 650 mln.) van het tegoed van de banken bij DNB geblokkeerd. Dit bedrag kan door de banken derhalve niet worden gebruikt om aan een eventueel aantrekkende kredietvraag te voldoen. Naar verwachting zal in de loop van de maand oktober door betaling van vennootschapsbelasting het overblijvende vrije tegoed van de banken bij DNB grotendeels zijn verdwenen. DNB heeft de banken dan weer in een situatie gebracht waarin kredietbepalende maatregelen niet direct nodig zijn, omdat de eerste speelruimte is afgeroomd. Toch moet de kasreserve niet als de opvolger van de vroegere directe kredietrestricties worden gezien. Hier toe is dit middel — dat immers alleen een voorschrift voor het tegoed van de banken bij DNB geeft — te beperkt. Voor kredietregulering langs indirecte weg komt een liquiditeitsreserve — die naast het tegoed bij DNB ook andere liquiditeiten, bijv. schatkistpapier, kan omvatten — meer in aanmerking, omdat op deze wijze DNB over een breder aangrijpingsvlak beschikt. Deze kasreserve heeft namelijk niet op alle toevertrouwde gelden betrekking. Intussen kan deze kasreserve tijdelijk als zuiver geldmarkttechnisch middel nuttige diensten verrichten. In de

LANDBOUWHOGESCHOOL WAGENINGEN

Bij de afdeling ALGEMENE AGRARISCHE ECONOMIE wordt gezocht naar een

Landbouweconoom

met tenminste vijf jaar relevante ervaring.

Zijn taak zal bestaan uit onderwijs en onderzoek op het gebied van de algemene agrarische economie en landbouwpolitiek.

Het bewerken van een proefschrift wordt op prijs gesteld.

Aanstelling geschiedt in het wetenschappelijk medewerkersrangstelsel.

Inlichtingen te verkrijgen bij en sollicitaties onder nr. 72-84 te richten aan de afdeling Personeelszaken, Salverdaplein 10 te Wageningen.

huidige situatie vervult de kasreserve als het ware dezelfde functie als het „doordraaien” bij een veiling wanneer de minimumprijs wordt bereikt.

Omdat de kredietvraag bij rentedaling nogal rente-inelastisch is, brachten ook de huidige lage tarieven op de geldmarkt geen evenwicht tussen vraag en aanbod, met andere woorden het overschot bleef bestaan. De kasreserve dient nu om het aanbodoverschot weg te nemen, zonder de tarieven al te zeer op te jagen. Door middel van de kasreserve krijgt DNB de banken weer aan de teugel, waardoor bijsturen via krediet-beperkende maatregelen — indien nodig — weer mogelijk wordt. Blijkens het perscommuniqué van DNB van 7 september wordt ernaar gestreefd een zekere ruimte te laten voortbestaan. DNB is bevreesd, dat een rentestijging verdere deviezenafdrachten zal

uitlokken. Men kan zich hierbij afvragen of plotselinge deviezenafdrachten vooral door rentever verschillen geïnspireerd worden of door verwachte pariteitswijzigingen. Een kasreserve is vooral met het oog op een verwacht aantrekken van de binnenlandse conjunctuur een logische maatregel als voorloper van het nieuwe systeem van indirecte kredietbeheersing.

De discontoverlaging

In samenhang met de invoering van de kasreserve verlaagde DNB haar tarieven met een vol procent. Hiermee onderstreepte zij haar streven om de tarieven op de geldmarkt laag te houden. Dit streven wordt ingegeven door de wens verdere geldimport van speculatieve aard

tegen te gaan. Voorzichtigheid is de moeder van de porceleinkast. In de huidige situatie heeft het disconto van DNB uitsluitend deze signaalwerking. Voor de tariefstelling op de geldmarkt heeft zij vooralsnog weinig effect. De tarieven betreffen immers het beroep op de bankers' bank en van deze mogelijkheid wordt thans geen gebruik gemaakt. Ook de koppeling van het tarief van krediet in rekening-courant aan het promesdisconto werkt thans maar ten dele door, omdat de kredietcontracten een minimumrente bevatten.

Bij de achtereenvolgende discontoverlagingen hebben de buitenlandse invloeden sterk op de voorgrond gestaan. Bij een kwakkelende conjunctuur kwamen de interne overwegingen niet in strijd met genoemde externe motieven. In de komende

dienst der publieke werken amsterdam

De Financiële Administratie van het Grondbedrijf vraagt:

een chef van de kostprijsadministratie

Tot de taak van dit onderdeel behoren onder meer de registratie en informatie van de kostprijselementen van uitgegeven en nog uit te geven bouwgronden, alsmede de administratie van de terreinen en percelen in beheer bij het Grondbedrijf.

De te benoemen functionaris zal in het bijzonder leiding moeten geven aan de ontwikkeling van een doelmatige kostprijsadministratie als basis van het te voeren gronduitgiftebeleid, met name met betrekking tot de stadsvernieuwing.

Naast leidinggevende capaciteiten en voldoende theoretische en praktische ervaring op financieel-administratief gebied is het diploma van een middelbare school of een daaraan gelijkwaardige opleiding vereist.

De voorkeur gaat uit naar kandidaten met een volledig Staatspraktijkdiploma. Zij, die studeren voor het tweede deel S.P.D. komen eveneens in aanmerking.

Salaris, in overeenstemming met leeftijd en ervaring, van f 1.649 tot f 2.462 per maand. Vakantietoelage 7%. Geen inhouding van premie AOW/AWW. Vergoeding van verplaatsings- en studiekosten volgens gemeentelijke regelingen. Een psychologisch onderzoek zal een onderdeel uitmaken van de selectieprocedure.

Schriftelijke sollicitaties te zenden aan de wnd. directeur van de Dienst der Gemeentelijke Personeelsvoorziening, Jan Luijkenstraat 94, Amsterdam, onder vermelding van no. Y 977.

maanden kan deze tegenstelling zich echter weer toespitsen. Voor 1972 en 1973 kan op grond van de lopende rekening van de betalingsbalans liquiditeitstoevoer worden verwacht; aan verdere speculatieve geldimport daarnaast is zeker geen behoefte. Dit vormt op zich een reden om het disconto laag te houden. Een aantrekken van de conjunctuur kan het, ter ondersteuning van eventuele kredietbepalende maatregelen, echter nodig maken het disconto te verhogen.

Bij dit ogenschijnlijke dilemma valt echter een lichtpuntje en een uitweg aan te wijzen. Het lichtpuntje (voor DNB wel te verstaan) be-

treft de groei van de bankbiljetten-circulatie, die een kleine trendverlegging te zien heeft gegeven. Het verschil met de overeenkomstige data van 1971 bedraagt thans circa f. 700 mln., tegen een verwachte toename van f. 400 mln. De groei van de bankbiljetten-circulatie vormt als het ware een automatische (verkrappende) open-marktpolitiek. Verdere opwaartse trendverleggingen zouden DNB in haar afomingspolitiek uiteraard goed van pas komen. De uitweg uit het mogelijke discontodilemma — ingeval van kredietrestrictie — zou kunnen worden gezocht in een sterker verhogen van het promessedisconto dan het wisseldisconto.

Vooruitzichten

Verdere liquiditeitsimport is te verwachten, nu de lopende rekening een flink herstel te zien geeft. DNB kan door aanpassing van de kasreserve aan de ruimte op de geldmarkt de banken aan de teugel houden. Bij een aantrekken van de kredietvraag komt de hoogte van het disconto weer in het geding. Als de afgrenzing van het buitenland via deviezenmaatregelen effectief blijkt, kunnen binnenlandse conjuncturele overwegingen een sterker accent krijgen.

J. C. Pranger

Wavin B.V. is een dynamische en expansieve onderneming met werkmaatschappijen in Nederland, Duitsland, Scandinavië, Ierland, Engeland, Frankrijk en India. Wij vervaardigen kunststofleidingssystemen, foliën, profielen, industriële spuitgietartikelen en andere kunststofproducten.

Ter versterking van de financieel economische staf van de centrale directie te Zwolle zoeken wij contact met een

Specialist administratieve organisatie

Op groepsniveau zal zijn taak zijn:

versterken van de administratieve organisatie in de werkmaatschappijen;

verbeteren van de administratieve procedures en interne controles;

coördineren van het beleid inzake administratieve automatisering.

Gezocht wordt:

een bedrijfseconoom met organisatie-ervaring, verkregen bijvoorbeeld als adviseur bij een organisatiebureau.

Beheersing van de Engelse taal is een vereiste.

Nadere inlichtingen inzake deze functie verstrekt desgewenst Drs. O. Mengelberg, telef. (05200) 1 06 33.

Met de hand geschreven sollicitatiebrieven te richten aan Wavin B.V. - Centrale afdeling personeelszaken - Händellaan 251 - Zwolle.

wavin